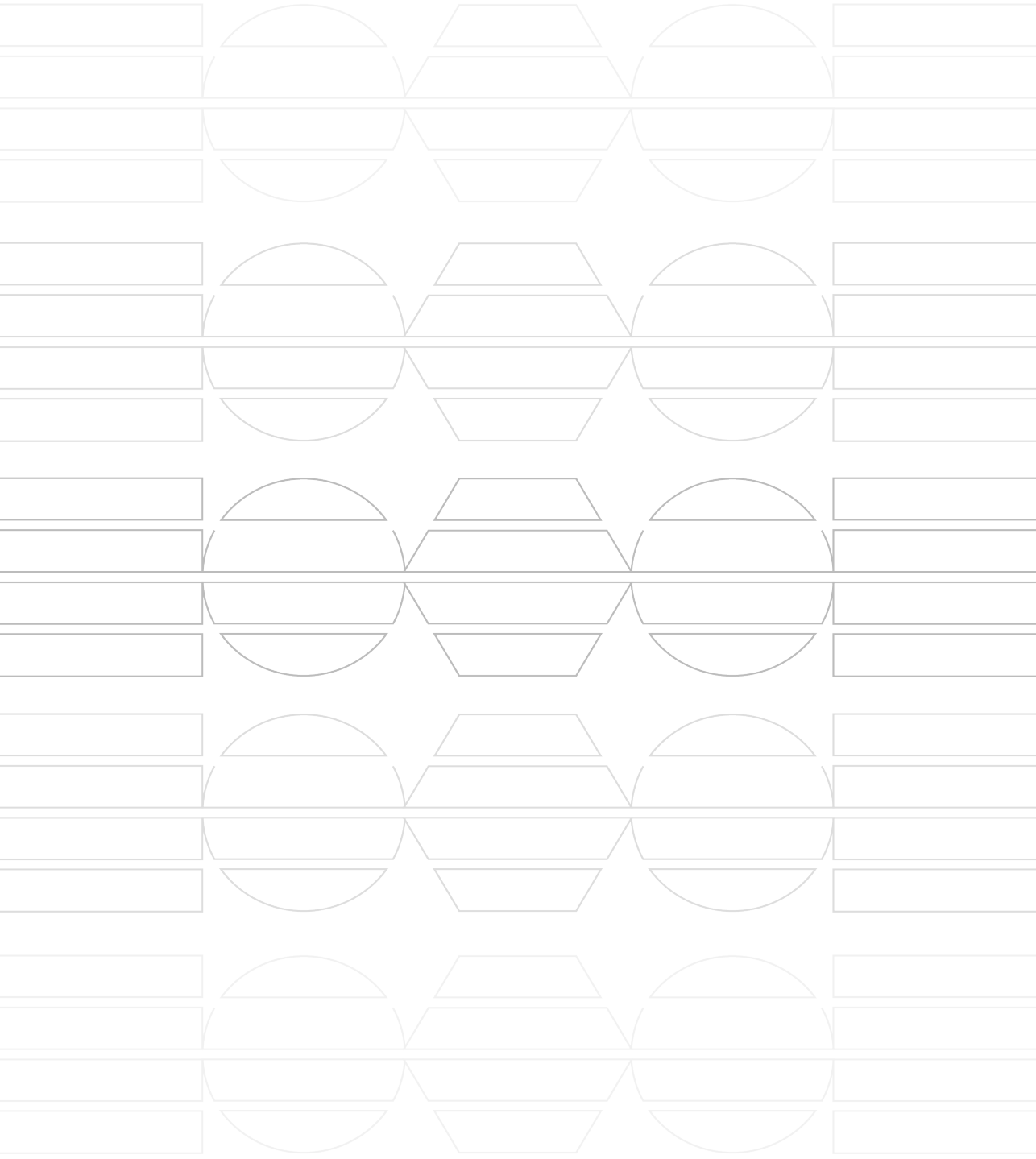

Funded by
the European Union

SMERNICE ZA TRŽIŠNE INSPEKTORE

KAKO NADZIRATI PRAVA INTELEKTUALNE SVOJINE (IPR) U KOSOVO

Januar, 2021

Andrejka Grlić

1. UVOD

Marketing falsifikovane i piratske robe, kao i svih dobara kojima se krše prava intelektualne svojine, nanosi znatnu štetu proizvođačima i trgovcima koji poštuju zakon kao i nosiocima prava, a pritom i obmanjuje a u nekim slučajevima i ugrožava zdravlje i bezbednost potrošača/korisnika. Takvu robu treba, koliko je to moguće, držati van tržišta i usvojiti mere za efikasno rešavanje ove nezakonite aktivnosti bez ometanja slobode legitimne trgovine.

Opšta svrha projekta "Podrška EU za prava intelektualne svojine na Kosovu" je jačanje pravnih, administrativnih i strukturnih kapaciteta kosovskih institucija zaduženih za razvoj i sprovođenje prava intelektualne svojine (PIS).

Jedna od aktivnosti je usmerena na podršku relevantnim institucijama za intelektualnu svojinu kroz jačanje njihovih institucionalnih i administrativnih kapaciteta. Tržišna inspekcija je jedna od njih. U skladu sa propisima koji su na snazi na Kosovu, Tržišna inspekcija je jedan od veoma važnih aktera u sprovođenju prava intelektualne svojine, sa obavezom da štiti prava intelektualne svojine i da štiti legitimne kompanije od nelojalne konkurencije.

Tržišna inspekcija je odgovorna za zaštitu prava intelektualne svojine sprovođenjem odgovarajućeg zakonodavstva, što je napisano u članu 9. Zakon 03/L-181 o Tržišnoj inspekciji i inspeksijskom nadzoru i u Zakonu 04/L-186 o izmenama i dopunama Zakona 03/L- 181 o tržišnoj inspekciji i inspeksijskom nadzoru.

U Članu 9 iz zakona se navodi:

„1. Tržišni inspektorat ima za nadležnost da vrši inspekciju standarda trgovine robe i kvaliteta usluga koje pružaju ekonomski subjekti na teritoriji Kosova, nadgledajući i to:

1.1 ispunjavanje standarda robe nakon njihovog iznošenja na tržište i usluga;

1.2. sigurnost proizvoda na tržištu;

1.3. zaštitu potrošača;

1.4. promet proizvoda od plemenitih metala;

1.5. tehnička podobnost proizvoda;

1.6. kontrola upotrebe mernih jedinica i vaga u opticaju;

1.7. turističke i hotelijerske delatnosti;

1.8. zanatske delatnosti;

1.9. zaštita prava industrijskog vlasništva na tržištu;

1.10. zaštita autorskih prava i sličnih prava na tržištu, i

1.11. druge poslove definisane ovim zakonom, drugim posebnim zakonima i podzakonskim aktima.

2. Inspektorat obavlja poslove u skladu sa svojim godišnjim programom rada.

3. Inspektorat može preduzeti inspeksijski nadzor i van godišnjeg plana i programa rada u slučaju opasnosti za život i zdravlje ljudi, i u situacijama koje zahtevaju hitnu intervenciju državnih organa.

4. Inspektor koji vrši inspekciju prilikom inspeksijski nadzor, za utvrđene prekršaje preduzima mere određene ovim i drugim zakonima.“

Zakonom 03/L-181 o Tržišnoj inspekciji o inspeksijskom nadzoru i Zakonom 04/L-186 u članu 5 dodaju se neke nove dužnosti, kao što sledi:

1.6. Zakonska merna sredstva u javnom opticaju;

1.12. Označavanje energetske efikasnosti uređaja za domaćinstvo;

1.13. Reklamiranje proizvoda i usluga;

1.14. Cene (određivanje i izlaganje cena, plaćanja i izdavanja računa);

1.15. uslove za poslovanje u skladu sa posebnim podzakonskim aktima.“

Prema zahtevima Projekta „Podrška EU za prava intelektualne svojine na Kosovu“ i aktivnosti u okviru Aktivnosti 2.1.4 – Podrška tržišnoj ins-

pekaciji su najvažnije sledeće odgovornosti tržišnih inspektora:

- zaštitu potrošača;
- zaštita prava industrijske svojine na tržištu;
- zaštita prava autora i drugih sličnih prava na tržištu

Ništa manje značajne nisu ni druge oblasti iz nadležnosti tržišnih inspektora, koje su posredno povezane sa poštovanjem odredaba za PIS. Kao primer mogu navesti kontrolu usklađenih neprehrambenih proizvoda.

1. PRAVNA OSNOVA

Direktiva 2004/48/EC Evropskog parlamenta i Saveta iz aprila 2004. o sprovođenju prava intelektualne svojine propisuje od svih zemalja EU da primenjuju efikasne, odvraćajuće i srazmerne pravne lekove i kazne protiv onih koji se bave falsifikovanjem i piraterijom, i ima za cilj stvoriti jednake uslove za nosioce prava u EU.

To znači da će sve zemlje EU imati na raspolaganju sličan set mera za nosioce prava da brane svoja prava intelektualne svojine. Direktiva o sprovođenju je horizontalni pravni akt EU čiji delokrug obuhvata civilno sprovođenje svih prava intelektualne svojine obuhvaćenih odredbama Zajednice u ovoj oblasti i/ili nacionalnim pravom država članica.

Na Kosovu nacionalno zakonodavstvo o određenim vrstama intelektualne svojine primenjuje odredbe pomenute Direktive. Odgovorni organi u pogledu nacionalnog zakonodavstva o industrijskoj svojini koji se usklađuje sa ovom Direktivom su Agencija za industrijsku svojinu (AIS), a u pogledu autorskih prava – Kancelarija za autorska i srodna prava pri Ministarstvu kulture omladine i sporta.

2. DEFINICIJE

Intelektualnom svojinom smatra se svako delo ili inovacija koja proizilazi iz kreativnosti pojedinca, koja može biti napisana rukom ili dizajnom, a za koju pojedinac ima pravo i može koristiti patent, autorsko pravo ili znak razlikovanja. U kontekstu poslovanja, prava intelektualne svojine su usko povezana sa inovacijama, kontinuiranim razvojem poslovanja i saradnjom između kompanija i drugih subjekata.

PIS se obično dele u dve grane, i to:

- Autorska i srodna prava koja obuhvataju vlasništvo umetničkih dela i književnosti.
- Pravo industrijske svojine koje uključuje pronalaskes (patente), žigove, industrijske dizajne i oznake porekla.

Ovaj dokument ima za cilj da kroz praksu tržišnih inspekcija susednih zemalja i praksu Slovenije kao članice EU da definiciju najvažnijih i najčešće kršenih vrsta prava intelektualne svojine, objašnjavajući zašto i kako ih treba zaštititi.

Prema dostupnim informacijama, uzimajući u obzir zakonske propise kao i različite studije u oblasti intelektualne svojine koje su sproveli domaći i strani eksperti, ključne institucije sa nadležnostima i odgovornostima za sprovođenje zakona o intelektualnoj svojini na Kosovu su:

- Agencija za industrijsku svojinu (AIS) kao organ u sastavu Ministarstva trgovine i industrije. Agencija je među ključnim institucijama za zaštitu intelektualne svojine. Agencija je odgovorna za ispitivanje prijave, sastavljanje i vođenje registara i sastavljanje Službenih biltena sa podacima za registraciju prijave u oblasti intelektualne svojine. Agencija je, štaviše, i predstavničko telo Kosova u globalnim dešavanjima u oblasti intelektualne svojine.
- Kancelarija za autorska i srodna prava – kao organ uprave u sastavu Ministarstva kulture, omladine i sporta. Kancelarija je glavna institucija u oblasti autorskih i srodnih prava. Uloge ove kancelarije uključuju izdavanje licenci sindikatima za kolektivnu zaštitu autorskih prava, dobijanje dozvole za podatke u slučaju da sindikati ne ispunjavaju svoje zakonske kriterijume, nadzor nad aktivnostima na upravljanju prava, promociju aktivnosti koje se odnose na ovu oblast, itd.
- Carinska uprava Kosova – ima osnovnu ulogu u pogledu zaštite društva i privrede od nelegalnih aktivnosti. U kontekstu intelektualne svojine, Carina doprinosi inspekcijama uvoza i izvoza u cilju zaštite žiga i zaštite od falsifikovane robe.
- Tržišna inspekcija- kao organ u sastavu Ministarstva trgovine i industrije sa delokrugom koji obuhvata nadzor nad sprovođenjem zakona u cilju zaštite potrošača i bezbednosti i kvaliteta proizvoda.

- Policija Kosova – kao telo koje štiti prava intelektualne svojine kroz sektore kao što su Sektor za istrage i privredni kriminal (ISEC) i Sektor za sajber kriminal.
- Sudovi.

U smernicama se dotičem osnovnih pojmova neophodnih za pravilno razumevanje zakona i povezanog rada tržišnih inspektora. U praksi će se inspektori nesumnjivo susresti i sa slučajevima koji su specifični ili se po svojoj prirodi ne mogu odmah podvesti pod određenu pravnu normu i postupiti u skladu sa tim. Zbog toga je veoma važno uspostaviti dobru vezu između svih zainteresovanih strana uključenih ne samo u izradu propisa, već i nadzor, kako bi se razmenile dobre prakse.

3. AUTORSKA I SRODNA PRAVA

Zakon o autorskim i srodnim pravima zasniva se na pravnom okviru uspostavljenom u okviru Evropske unije, Saveta Evrope, WIPO, STO itd.

Osim zaštite klasičnih dela, zakonodavstvom je predviđena i zaštita kompjuterskih programa i baza podataka. Nova ekonomska prava (kao na primer iznajmljivanje, pozajmljivanje, distribucija i uvoz, satelitsko emitovanje i kablovska re-transmisija), srodna prava i njihovo kolektivno upravljanje su takođe regulisani zakonodavstvom. U skladu sa STO TRIPs sporazumom, posebna pažnja je posvećena pitanjima sprovođenja, kao što su, na primer, kaznena odšteta, privremene mere, obezbeđenje dokaza i granične (carinske) mere.

Nadležna institucija u oblasti autorskih i srodnih prava je Kancelarija za autorska i srodna prava u Ministarstvu kulture, omladine i sporta Kosovo. Kancelarija je odgovorna za izradu zakona o autorskim pravima.

Kancelarija za autorska i srodna prava je organ koji priprema zakone, transponuje direktive i propise EU, tako da mislim da je ujedno dužan da pruži podršku u smislu objašnjenja propisa i ako je potrebno, zahteva autentično tumačenje članaka u parlamentu .

Druga obaveza Kancelarije za autorska i srodna prava je takođe pružanje podrške svim zainteresovanim stranama na primer sudu, tužiocu, policiji, carini, inspektoratima, vlasnicima prava itd. Kancelarija za autorska i srodna prava je obavezna da organizuje edukaciju,

gde će Kancelarija predstaviti i podeliti primere najbolje prakse iz različitih zemalja i dali odgovore na pitanja u kojima postoje dileme.

Veoma važan zadatak Kancelarije za autorska i srodna prava je pre svega komunikacija sa javnošću kako bi se informisalo šta znači autorska i srodna prava i zašto je toliko važno da svi poštuju ta prava.

Preporuka:

Bolja saradnja između svih zainteresovanih strana, uključujući Kancelariju za autorska i srodna prava i javnosti

Relevantno nacionalno zakonodavstvo u oblasti autorskih prava na Kosovu je Zakon br. 04/L-065 o autorskim i srodnim pravima, Službeni glasnik Kosovo br. 27/2011, izmenjen i dopunjen Zakonom br. 05/L-047 Službeni glasnik Kosovo br. 37/2016 i izmenama i dopunama Zakona br. 06/L-120 Službeni glasnik Kosovo br. 13/2019.

Preporuka:

Priprema prečišćenog teksta zakona koji će obuhvatiti sve izmene prvobitnog propisa. Ovo bi bilo veoma korisno za sve zainteresovane strane kao i javnost.

Pre nego što počnemo da razgovaramo o sprovođenju u ovim oblastima, važno je odgovoriti na neka osnovna pitanja. Ovo je osnova da se razume šta znače autorska i srodna prava i tek onda možemo da razgovaramo u kojoj situaciji i kako bi tržišni inspektori mogli da pomognu u preduzimanju mera za zaštitu vlasničkih prava.

Pre svega:

- Šta je predmet zaštite autorskih prava?
- Koju vrstu zaštite daje autorsko pravo?
- Kako se mogu dobiti autorska prava? Ima li formalnosti?
- Ko poseduje autorska prava?
- Kakvu korist nosilac autorskih prava ima od svojih prava?
- Kada se zaštićeno delo može koristiti bez traženja dozvole?
- Koliko dugo su autorska prava zaštićena?
- Kako autorska prava utiču na svakodnevni život?
- Šta su srodna prava? Da li se razlikuju od autorskih prava?
- Šta nosilac prava može da uradi kada su njegova prava povređena?

3.1. AUTORSKA PRAVA

Autorska prava se odnose na književno i umetničko stvaralaštvo, kao što su knjige, muzika, slike i skulpture, filmovi i dela zasnovana na tehnologiji (kao što su kompjuterski programi i elektronske baze podataka).

U članu 5 je definicija ko ima pravo na zaštitu po zakonu.

„Autori dela iz oblasti književnosti, nauke i umetnosti uživaju zaštitu u pogledu svog dela i njegovog korišćenja u skladu sa ovim zakonom.”

Autorsko pravo odražava dva skupa interesa koji se generalno nazivaju ekonomskim i moralnim pravima.

Ekonomska prava autora omogućavaju mu da zarađuje za život od svog rada. Autorsko pravo stoga daje autoru ekskluzivno pravo da ovlasti druge da koriste njegovo delo pod ugovorenim uslovima i da preduzmu mere protiv neovlašćenog korišćenja. Ekonomska prava su priznata zakonima o autorskim pravima širom sveta i uglavnom pokrivaju sve relevantne komercijalne aktivnosti, od fizičkog umnožavanja knjiga i postavljanja predstava i drugih oblika koreografija do objavljivanja ovih dela na Internetu.

Autorsko delo se može iskoristiti:

- u fizičkom obliku (umnožavanje, distribucija, iznajmljivanje),
- ne-fizički oblik (javno izvođenje, javni prenos, javno emitovanje sa fonogramima i videogramima, javno emitovanje, emitovanje, ponovno emitovanje programa, sekundarno emitovanje) i
- u izmenjenom obliku (adaptacija, audiovizuelna adaptacija).

Sva tri osnovna oblika eksploatacije adekvatno su pokrivena isključivim pravima pojedinačnog autora.

Pored apsolutnih (isključivih) prava, autor uživa i druga prava tzv. To su: pravo pristupa i izručenja, pravo preprodaje, pravo javne pozajmice i pravo na naknadu za audio ili vizuelno snimanje ili fotokopiranje njegovog dela.

Sa druge strane, autori obično imaju i nematerijalni interes u svom radu, posebno da odluče da li njihova dela uopšte treba da budu javno

objavljena, da prigovore traženju autorstva, prigovore na bilo kakvu upotrebu koja se može smatrati štetnom po delo integritet. Ovi prerogativi se nazivaju „moralnim pravima“ autora. Moralna prava dozvoljavaju autorima i stvaralocima da preduzmu određene radnje kako bi sačuvali i zaštitili svoju vezu sa svojim delom. Autor ili stvaralac može biti vlasnik imovinskih prava ili se ta prava mogu preneti na jednog ili više vlasnika autorskih prava. Moralna prava predstavljaju karakteristiku tradicije građanskog prava.

U članu 6 je prikazana definicija moralnih i materijalnih prava autora.

„1. Autorsko pravo je nedeljivo pravo jednog dela, koje pripada autoru, kao subjektu intelektualnog vlasništva za zaštićeno delo.

2. Autorsko pravo sadrži:

2.1. . ekskluzivno lično ovlašćenje da bi se zaštitila poverljivost autorskog dela i ličnost autora, u nastavku: moralna autorska prava;

2.2. ekskluzivno imovinsko ovlašćenje da bi se zaštitili imovinski interesi autora, u nastavku: autorska imovinska prava;

2.3. ostala ovlašćenja autora u nastavku: ostala autorska prava.“

Da bi se ilustrovalo koji oblici izražavanja mogu biti zaštićeni, većina zakona o autorskim pravima sadrži listu prava. Ista situacija je i na Kosovu.

U članu 8 Zakona je definisano koje bi delo bilo zaštićeno:

„1. Autorska dela su originalna intelektualna stvaralaštva u oblasti književnosti, nauke i umetnosti, koja su izražena na bilo koji način, ako se ovim zakonom ne predvidi drugačije.

2. Posebnim autorskim delima smatraju se:

2.1. usmena dela, kao što su govori, predavanja, kazivanja i ostala slična dela, izražena usmeno;

2.2. pisana dela, kao što su tekstovi i brošure, dnevne novine i ostali tekstovi iz oblasti književnosti, naučne i profesionalne literature kao i kompjuterski programi;

2.3. muzička dela, sa ili bez teksta, bez obzira da li su izražena preko nota ili nekog drugog oblika;

2.4. pozorišna dela, pozorišno-muzička dela i dela lutaka, obuhvatajući i

radio drame;

2.5. koreografska dela i dela pantomime;

2.6. filmska dela i ostala audiovizuelna dela;

2.7. fotografska dela i dela urađena sličnim procesom kao onim za fotografiju, kao što su umetničke fotografije, fotomontaže, foto-oglasi, fotografije izveštača;

2.8. dela figurativne umetnosti iz oblasti slikarstva, skulpture, grafike, crteža;

2.9. dela arhitekture, kao što su skice, planovi, makete i izgrađeni objekti arhitektonskih i inženjerskih vrednosti iz oblasti arhitekture, urbanizma, arhitekture pejzaža i uređenja enterijera;

2.10. scenografska dela;

2.11. dela aplikativne umetnosti kao i industrijskog i grafičkog dizajna;

2.12. kartografska dela iz oblasti geografije i topografije;

2.13. naučna predstavljanja, obrazov ili tehnička kao što su: tehnički crteži, grafikoni, tabele, ekspertize, trodimenzionalna demonstriranja.“

Veoma je važna razlika između zaštićenih dela i ideja.

Da bi bio zaštićen, rad mora biti više od obične ideje. Shodno tome, da bi se prekršila autorska prava na delo, potrebno je kopirati formu u kojoj su ideje izražene. Samo korišćenje ideja pronađenih u delu ne predstavlja kršenje autorskih prava. Na primer, autor koji je napisao članak o tome kako da napravi čamac biće zaštićen od pravljenja i prodaje kopija članka bez njegovog ili njenog pristanka. Međutim, zaštita autorskih prava ne može nikoga sprečiti da koristi uputstva (tj. ideju) sadržana u članku u cilju izgradnje, niti da napiše još jedan članak na istu temu, bez kopije - odštampa prvi.

U članu 12 Zakona navodi se:

“1. Pravna zaštita autorskog prava ne obuhvata:

1.1. ideje, načela, uputstva, procedure, otkrića ili matematičke koncepte kao takve;

1.2. zakone, podzakonske akte i ostala načela;

1.3. službene materijale i izdanja parlamentarnih organa, vladinih i ostalih organizacija koji vrše javne funkcije;

- 1.4. službene prevode pravilnika i ostalih službenih materijala kao i međunarodnih sporazuma i ostalih instrumenata;
- 1.5. prikazivanja i ostale akte u administrativnim ili sudskim procedurama;
- 1.6. službene materijale objavljenih za informisanje javnosti;
- 1.7. folklorne izraze;
- 1.8. dnevne vesti i razne informacije koje imaju karakter redovnih izveštavanja medija.“

Članovi Zakona o autorskom i srodnim pravima Kosovo, koji slede, sumiraju osnovne principe pojma ko je autor i momenta nastanka autorskog dela, što rezultira adekvatnom zakonskom zaštitom.

U članu 13 Zakona navodi se:

„Autor je fizičko lice koji je stvorilo delo.“

Pretpostavka autorstva u članu 14. Zakona navodi sledeće obrazloženje:

„1. Osoba, ime, odnosno firma, nadimak ili znak koji je naveden na primerku dela, ili je istaknut povodom objavljivanja dela, pretpostavlja se da je autor dela, odnosno nosilac prava, dok se ne potvrdi suprotno.“

Kao i u članu 7 iz zakona gde se navodi:

„1. Autorsko pravo pripada autoru samom činjenicom stvaranja dela.

2. Da bi se uživalo autorsko pravo, ne zahteva se ispunjavanje bilo kakve administrativne formalnosti.“

Gotovo univerzalno prihvaćen princip je da zaštita autorskih prava proizilazi automatski iz čina stvaranja i da ne zavisi od bilo kakve formalnosti.

U tom pogledu, autorsko pravo se znatno razlikuje od drugih oblika zaštite intelektualne svojine, kao što su patenti, modeli ili žigovi.

Različite međunarodne konvencije predviđaju zaštitu tokom života autora i najmanje 50 godina nakon njegove smrti. U mnogim zemljama, Kosovo je jedna od njih, uvele su rok od 70 godina *post mortem auctoris*.

U članu 61 Zakona navodi se:

»Autorsko pravo traje za života autora i sedamdeset (70) godina nakon

njegove smrti.«

Delo koje više nije zaštićeno autorskim pravom je u javnom vlasništvu.

Autorsko pravo autoru daje isključivu prerogativnost da reprodukuje i saopštava svoje delo javnosti. Bilo bi pogrešno misliti da se radi samo o profesionalnim subjektima kao što su izdavačke kuće i diskografske kuće. Na primer, kopiranje stranice iz udžbenika, umnožavanje CD-a ili preuzimanje sa interneta mogu predstavljati relevantne reprodukcije prema zakonu o autorskim pravima.

Slično tome, muzika koju čujemo na javno dostupnim mestima, kao što su barovi ili prodavnice, obično se prenosi javnosti pod uslovima autorskih prava. Tamo gde se ne primenjuju izuzeci ili ograničenja, svako korišćenje zaštićenih dela zahteva saglasnost vlasnika autorskih prava kao i autorskih i srodnih prava.

Ovaj pravni termin opisuje prava koja su data stvaraoциma za njihova književna i umetnička dela. Osnovna autorska prava daju se stvaraoциma muzike, filmova, romana i pesama.

Srodna prava se dodeljuju izvođačima, producentima zvučnih zapisa i radio-difuznim organizacijama za njihove radio i televizijske programe.

Zakon je predvideo mogućnost korišćenja autorskog dela u privatne svrhe. Fizičko lice ima mogućnost da slobodno reprodukuje delo na bilo kojoj vrsti nosača ako se to radi samo za privatnu upotrebu i bez bilo kakvog direktnog ili indirektnog komercijalnog interesa i ako se takve kopije ne distribuiraju ili saopštavaju javnosti. Radi se do tri primerka. (član 38 i član 44 kosovskog zakona)

Direktive EU i kosovski zakon, uprkos gore pomenutom izuzetku koji dozvoljava kopiranje dela zaštićenog autorskim pravima u tri primerka, predviđaju zaštitu materijalnih autorskih prava kroz plaćanje posebne naknade predviđene članom 39.

„1. Posebnu kompenzaciju u smislu prethodnog člana 38 ovog zakona, plaćaju: proizvođači sredstava za fotokopiranje, proizvođači praznih prenosioца glasa ili vida kao i posednici aparata za fotokopiranje koji nude ili vrše plaćene usluge fotokopiranja. Uporedo sa proizvođačima, solidarni dužnici su i prodavci i uvoznici takvih sredstava i praznih prenosioца zvukova ili vida, osim kada se njihov uvoz vrši za privatno ili nekomercijalno korišćenje, kao deo ličnog багаža, de minimis imports.

2. Proizvođači iz stava 1 ovog člana nisu obavezni da plaćaju posebnu kompenzaciju za one aparate ili prazne prenosioce zvuka ili vida koji se proizvode za eksport. Isto važi i za uvoznike sredstava ili praznih prenosioaca zvuka ili vida, koja su uvezena u Kosovo i izvoze se, bez da se prvo ponude za prodaju na teritoriji Kosovo.

3. Osobe iz stava 1 ovog člana treba da, prema zahtevu društva za kolektivno administriranje ovih prava, predaju podatke u vezi vrste i broja aparata i prenosioaca glasa ili vida, koja su prodali ili uvezli, kao i podatke o broju prodatih fotokopija, koja su potrebna da bi se obračunala posebna kompenzacija.“

Dosledno sprovođenje propisa je zadatak kolektivnih društava. Tržišni inspektor u tome može pomoći da svojim aktivnostima što više spreči rad na crnoj i nelegalnoj trgovini nosačima zvuka i slike, aparatima za fotokopiranje i sl.

3.2. SRODNA PRAVA

Autorsko pravo štiti pravo na reprodukciju dela, pravljenje kopija i javno izvođenje ili prikazivanje dela.

Srodna prava štite pravne interese određenih lica i pravnih lica koja doprinose da se dela učine dostupnim javnosti ili koja proizvode sadržaj koji, iako se ne kvalifikuje kao dela u sistemu autorskih prava, sadrži dovoljno kreativnosti ili tehničke i organizacione veštine da opravda priznanje imovinsko pravo slično autorskom pravu. Zakon o srodnim pravima smatra da produkcije koje proizilaze iz delatnosti ovih lica i subjekata zaslužuju pravnu zaštitu jer se odnose na zaštitu autorskih dela pod autorskim pravom. Srodna prava su dodeljena ovim kategorijama korisnika:

- izvođači;
- proizvođači zvučnih zapisa (koji se takođe nazivaju fonogrami); i
- filmski producenti,
- izdavači i proizvođači baza podataka
- radio-difuzne organizacije;

Zaštita srodnih prava je slična autorskom pravu, iako je često ograničena i kraćeg trajanja. Označavanje kao „srodno“ ukazuje na određeni stepen veze između ovih prava i autorskih prava, a istovremeno ih razlikuje od ovih drugih.

Šta vlasnik prava može da uradi kada su njegova prava povređena?

Vlasnik prava čije je moralno ili ekonomsko pravo povređeno može preduzeti nekoliko koraka:

- Može da pribegne građanskim pravnim lekovima kako bi naredio da se nezakonita radnja zaustavi i da dobije nadoknadu za pretrpljenu štetu,
- Sud može naložiti prekršiocu da prekine svoje nezakonite radnje putem zabrane,
- Ako je povreda prava prouzrokovala finansijski gubitak pravom vlasniku, od suda se takođe može tražiti da nagradi štetu, uključujući kaznenu ili primernu štetu,
- Većina zemalja takođe obezbeđuje kaznene lekove u nekim kvalifikovanim slučajevima kršenja, tačnije za velike piraterije zaštićenih dela sa ciljem profita.

U članu 195. Zakona navedeno je da se prekršajni postupak pokreće po pritužbi inspekcijskog organa, policije i oštećenog, udruženja za kolektivno ostvarivanje prava ili Kancelarije.

Istovremeno u članu 181. Zakon navodi Sudsku zaštitu, a tvrdi kao u nastavku:

“1. U slučaju prekršaja ekskluzivnih prava utvrđenih ovim Zakonom, nosilac prava može zatražiti:

1.1. pronalaženje postojanja prekršaja prava;

1.2. puštanje u opticaj jedne odluke koja zabranjuje nastavak ponovljenih prekršaja ubuduće kao i neke pripremne akte za takve periodične prekršaje;

1.3. roba koja se stvara kao rezultat povrede prava, materijali i sredstva, uglavnom korišćena za stvaranje ili fabrikovanje robe koja vrše prekršaj prava, zahtevaće se definitivno da se sklone sa tržišta i unište, i troškovima prekršioca;

1.4. kompenzaciju materijalne štete što podrazumeva aktuelnu štetu i izgubljenju zaradu, ili posebnu odštetu;

1.5. kompenzaciju nematerijalne štete kao rezultat prekršaja moralnog prava;

1.6. da se izvrši potpuno ili delimično proglašenje sudske presude, u

masovnim medijima o troškovima prekršioca.“

3.3. SKUSTVO I DOBRA PRAKSA TRŽIŠNOG INSPEKTORIJATA SLOVENIJE

4.3.1 Kontrola fotokopiranja književnih dela

Iz prakse Tržišne inspekcije mogu reći da nije bilo mnogo prijava za zaštitu autorskih prava u oblasti zaštite književnih dela. Bilo je inicijativa profesora pojedinih fakulteta da im se udžbenici prepisuju.

Nadzori su bili nenajavljeni i vršeni su na početku školske godine.

Ako je takva praksa prisutna i na Kosovu, predlažem da se pristupi na isti način, proverom celokupnog fonda fotokopiranih radova, jer se pojedinačni udžbenici prepisuju u više delova.

Na taj način razmišljaju kako bi izbegli odredbu koja dozvoljava delimičnu kopiju dela zaštićenog autorskim pravima, a ne celog. Prilikom inspekcije inspektori moraju obratiti pažnju na izuzetak koji dozvoljava prepisivanje udžbenika u celini, koji je propisan u zakonu Kosova u članu 44. U članu 44. zabranjeno je umnožavanje pisanog dela u celom obimu knjige, osim ako su štampani primerci prodati najmanje dve godine ranije.

4.3.2. Kontrola javnog emitovanja

Nadzor nad organizacijom autorskih prava u javnom emitovanju muzike u ugostiteljskim i smeštajnim objektima vršili su tržišni inspektori istovremeno sa nadzorom nad obavljanjem ugostiteljske delatnosti. Prilikom vršenja nadzora nad ugostiteljstvom primenjuju se propisi koji regulišu kao što su uredna registracija ugostiteljskih objekata, obeležavanje cena, izdavanje računa, zabrana točenja alkohola maloletnicima, zabrana reklamiranja i prodaje duvana maloletnicima, oglašavanje alkohola, radnog vremena i dr. kao i kontrola autorskih prava.

Na javnim mestima autorska dela se najčešće emituju sa fonograma ili uz pomoć radio ili televizijskog prijemnika, za šta korisnici ovih objekata moraju imati autorska prava kod nadležnih kolektivnih društava. Pored toga, postoji Zakon o RTV-u koji nalaže plaćanje RTV pretplate za sve korisnike televizija i radija.

Pored inspekcijskih nadzora u ugostiteljstvu, gde izvođenje muzičkih dela može biti i deo ponude ugostitelja, poštovanje autorskih odredbi proverava se i u frizerskim salonima, automehaničarskim radnjama, prodavnicama i slično, iako muzika nije direktno povezana sa određenu delatnost ovih privrednih subjekata.

U slučaju nadzora, od ekonomskih operatera se traži da dostave dokaz o autorskim pravima. U slučajevima kada ugostitelji, trgovci, zanatlije i drugi nisu imali regulisana prava, inspektori su upravnim rešenjem nalagali otklanjanje nepravilnosti. Inspektori su koristili blage mere poput upozorenja prekršiocima koji su ova prava odmah izmirili.

Zanimljivo je da je Tržišni inspektorat Slovenije u 2006. godini primio preko 400 prijava kolektivne organizacije SAZAS da ugostiteljski i drugi korisnici muzičkih dela nemaju regulisana materijalna autorska prava za javno saopštavanje ovih dela. Za korisnike muzičkih dela utvrđeno je da je preko 50 prijava potpuno neopravdano. Tokom godina situacija se popravljala.

U slučaju nadzora, od ekonomskih operatera se traži da dostave dokaz o autorskim pravima. U slučajevima kada ugostitelji, trgovci, zanatlije i drugi nisu imali regulisana prava, inspektori su upravnim rešenjem nalagali otklanjanje nepravilnosti. Inspektori su samo opomenuli prekršiocima koji su ova prava odmah izmirili.

Zanimljivo je da je Tržišni inspektorat Slovenije u 2006. godini primio preko 400 prijava kolektivne organizacije SAZAS da ugostiteljski i drugi korisnici muzičkih dela nemaju regulisana materijalna autorska prava za javno saopštavanje ovih dela. Za korisnike muzičkih dela utvrđeno je da je preko 50 prijava potpuno neopravdano. Tokom godina situacija se popravljala.

4.3.4. Kontrola u oblasti kompjuterskih programa

Kontrole vrši posebno kvalifikovana grupa tržišnih inspektora s obzirom na posebnu prirodu inspekcijskog nadzora u pogledu kompjuterskih programa. U skladu sa odredbama Zakona o inspekcijskom nadzoru, inspektor ima pravo da vrši inspekcijski nadzor u privrednom subjektu na osnovu zakona (bez posebne dozvole suda) i bez prethodne najave.

To znači da se inspekcijski nadzor u ovoj oblasti ne vrši nad fizičkim licima koja za sopstvene potrebe koriste kompjutere u privatnim pros-

torijama kuća, stanova. Ulazak u stan je ustavom zaštićena kategorija.

Kontrola korišćenja nelegalnih programa u privatnim prostorijama uglavnom je u domenu policije, ili ako postoji osnovana sumnja da je u pitanju veći prekršaj za koji je tržišni inspektori trebalo da prethodno dobiju sudski nalog. Takve situacije tržišna inspekcija Slovenije ne beleži.

U skladu sa odredbama Autorskog i srodnih prava, na kompjuterske programe važe sledeća svojinska prava:

- pravo reprodukcije (je isključivo pravo autora da direktno ili indirektno, privremeno ili trajno, na bilo koji način i u bilo kom obliku, u celini ili delimično, fiksira delo na materijalnom mediju ili u drugom primerku),
- pravo distribucije (je isključivo pravo autora da pusti u promet original ili kopije dela prodajom ili drugim oblikom prenosa vlasništva, ili da isto ponudi javnosti sa takvom namerom),
- pravo iznajmljivanja (je ekskluzivno pravo autora da učini dostupnim za upotrebu original ili kopije dela, na ograničeni vremenski period i za direktnu ili indirektnu ekonomsku prednost) i
- pravo stavljanja na raspolaganje (je ekskluzivno pravo autora da se delo, žičnim ili bežičnim putem, učini dostupnim javnosti na način da mu članovi javnosti mogu pristupiti sa mesta i u vreme koje sami odaberu ili da se neko delo prenosi javnosti na osnovu ponude namenjene javnosti).

Kontrola poštovanja autorskih prava u oblasti računarstva vrši se na osnovu godišnjeg plana. Predmeti biraju industrije u kojima posluju. Prethodnih godina birani su predmeti iz redova advokata, medijskih organizacija (radio i TV organizacije, novine, časopisi...), arhitekata, malih preduzeća, firmi za dijagnostiku kvarova vozila, notara i dr.

Svake godine se vrše inspekcijski nadzori i kod subjekata protiv kojih Tržišna inspekcija primi pritužbu.

Tržišna inspekcija konstatuje da je većina prekršilaca svesna da za korišćenje određenog programa mora da pribavi dozvolu (licencu) autora, ali se o tome vodi računa samo u programima koji se najčešće koriste (operativni sistem, kancelarijski programi), dok se u manjim programima (posebno oni dobijeni putem interneta) ne poštuju ova prava.

U 2015. godini uveden je novi način sprovođenja inspekcijskog nadzora koji je izuzetno uspешan. Pregled se odvijao u dva dela.

U prvom delu (odrađenom u proleće) upućeno je pismo za 439 privrednih subjekata u kome ih Tržišni inspektorat Republike Slovenije obavешtava o njihovim obavezama u pogledu poštovanja autorskih prava u kompjuterskoj oblasti. Istovremeno ih je pozvao da sami provere koliko kompjutera imaju i koje programe koriste na njima i da sami provere da li sve programe koriste legalno (ili imaju sve potrebne licence). Privredni subjekti su samo morali da dostave Tržišnoj inspekciji Republike Slovenije podatke o broju kompjutera i spisak programa koje koriste. Nakon prijema odgovora na dopis, izvršena je analiza prispele dokumentacije. Na osnovu analize odabrani su ekonomski operateri koji nisu odgovorili na pismo, kao i nekoliko nasumično odabranih ekonomskih operatera koji su tačno poslali informacije. Svi ovi privredni subjekti su pregledani u jesenjim mesecima.

Svake godine se vrše inspekcijski nadzori i kod subjekata protiv kojih Tržišni inspektorat Republike Slovenije dobije prijavu.

Zbog specifičnosti inspekcijskog nadzora u odnosu na kompjuterske programe, ovu kontrolu vrši posebno obučena grupa tržišnih inspektora, koji, pored ostalih poslova, obavljaju i takve kontrole. U Tržišnoj inspekciji ne postoji formalna podela inspektora koji bi obavljali isključivo inspekcijske poslove u oblasti intelektualne svojine. Grupa je formirana uzimajući u obzir iskazanu zainteresovanost inspektora, poznavanje kompjutera, želju za sticanjem novih znanja. Pre godišnjeg nadzora, po potrebi, priprema se posebna obuka za ovu grupu. Ako je potrebno, pomoć u edukaciji inspektora nude i globalne IT korporacije.

Rezultati inspekcija su vidljivi iz tabele ispod.

Akcija	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2019
Procenat ilegalnih programa	11,2%	7,6%	9,3%	12,00%	7,4%	30,1%	2,7%	3,8%	3,6%

Pojedinačna odstupanja u procentu prekršaja su rezultat kontrola u oblastima u kojima kontrole još nisu sprovedene, ili je inspektor vršio

inspekcijske nadzore u preduzeću koje koristi veliki broj kompjuterskih programa bez licence. Rezultati dugogodišnjeg praćenja pokazuju da je prosečna stopa nelegalno korišćenih programa oko 9%. Povremeno lošiji rezultat je zbog činjenice da je u nadzoru otkriveno osam kompanija koje su zajedno nezakonito koristile preko 200 programa, koliko je utvrđeno 2015. godine.

Što se tiče kontrole poštovanja autorskih prava u oblasti računarstva, one su u 2019. godini vršene kod 59 privrednih subjekata. Dva privredna subjekta nisu imala kompjutere, a u svim ostalima je metodom slučajnog odabira pregledano i evidentirano 3328 kompjuterskih programa koje su korisnici koristili u svom radu na 658 kompjutera. Od svih snimljenih programa, pojedinačni subjekti nisu dokazali (nisu mogli da pruže odgovarajuće dokaze) zakonitost prijave za 119 (3,6%) programa. Od 59 kontrolisanih subjekata, nezakonito korišćenje najmanje jednog računarskog programa utvrđeno je kod 20 subjekata (36,4%)

U slovenačkom zakonu o autorskim pravima, prekršaj je ako se utvrdi da je neko javno svirao muzičko delo u komercijalne svrhe. To što neko ima kopije CD-a i ne pušta ih tokom pregleda ne može se smatrati prekršajem. Za razliku od kompjuterskih programa, gde zakon izričito kaže da samo posedovanje nelicenciranog programa predstavlja prekršaj. Ova činjenica je veoma važna kada se vrši kontrola autorskih prava.

4.3.5. Kablovsko emitovanje

Tržišni inspektori su 2006. godine počeli da vrše nadzor nad urednošću materijalnih autorskih odnosa u oblasti kablovske re-transmisije.

Važeći slovenački propisi predviđaju da materijalna autorska prava štite imovinske interese autora, što znači da autor ima isključivu i apsolutnu vlast ili monopol nad iskorišćavanjem svog autorskog dela. Dakle, iskorišćavanje dela zaštićenog autorskim pravima je dozvoljeno samo ako autor dozvoli korišćenje svog dela zaštićenog autorskim pravom. Svoje materijalno-imovinske interese autor najčešće ostvaruje u sopstvenom delu putem naplaćenih transfera. Sadašnja regulativa Slovenije takođe uključuje pravo na ponovno emitovanje. O kablovskom ponovnom emitovanju govorimo kada se signali emitovanog radio programa preko grupne antene usmeravaju u kablovsku mrežu i distribuiraju preko kabla do nosilaca kablovskih veza. Takođe,

u pogledu srodnih prava, zakonom je propisano da radio-difuzna organizacija ima isključivo pravo da emituje svoje emisije, sekundarno emitovanje svojih emisija, ako se vrši na mestima dostupnim javnosti uz plaćanje ulaznice, snimanje njenih emisija, umnožavanje snimaka svojih emisija, distribuciju snimaka njihovih emisija i stavljanje na uvid javnosti snimaka njihovih emisija. S obzirom na navedeno, svaki kablovski operater u Sloveniji mora pribaviti saglasnost stranih i drugih TV organizacija za kablovsko reemitovanje programa koje pruža korisnicima u svojoj kablovskoj mreži.

U Nemačkoj je 2006. godine održano Svetsko prvenstvo, gde su dodeljena ekskluzivna prava za prenos fudbalskih utakmica na teritorijalnoj osnovi. Zbog navedenog, slovenački kablovski operateri morali su da prikrivaju strane programe HRT2, ORF1, ZDF i ARD tokom fudbalskih utakmica na osnovu obaveštenja predstavnika stranih RTV organizacija, jer su strani emiteri stekli prava da prenose utakmice na TV samo na teritoriji organizatora Svetskog prvenstva i njihove zemlje. Isti teritorijalni princip davanja ekskluzivnih prava primenjen je i u prenosu fudbalskih utakmica Evropske lige šampiona.

Zbog toga su slovenački kablovski operateri morali da zatamne ekrane na stranim TV programima tokom prenosa fudbalskih utakmica evropske Lige šampiona. Tržišni inspektori su tokom prenosa fudbalskih utakmica u Sloveniji pratili ove programe koji se emituju u kablovskom distributivnom sistemu. Tokom utakmica kontrolisano je 39 kablovskih distributivnih sistema. Tako su u 9 utvrdili da uprkos obaveštenju o zamračenju stranih TV programa, kablovski operateri se nisu obazirali na ovo obaveštenje i u svoj sistem su ponovo emitovali prenos fudbalske utakmice na stranim TV programima. Zbog utvrđenih prekršaja tržišni inspektori su prekršiocima izdali 7 kaznenih platnih naloga. U dva slučaja, međutim, kablovski operateri su sami započeli zamračenje pre dolaska inspektora, iako su prenosili prve utakmice, pa im je izrečena opomena.

Situacija u ovoj oblasti se godinama popravlja, tako da je zatamnjenje ekrana (isključenje) pojedinih programa tokom prenosa uglavnom sportskih događaja postala stalna praksa.

3.4. ZAKLJUČAK

Pravna zaštita garantuje stvaraocima da drugi mogu da pristupe i koriste njihova dela bez straha od neovlašćenog kopiranja ili piraterije. Autorsko pravo i srodna prava stoga pružaju podsticaje za kreativnost u vidu priznavanja ekonomskih nagrada. Ovo pomaže uspostavljanju pouzdanih uslova za ulaganje u oblast stvaranja i inovacija u korist društva. Nasuprot tome, izuzeci i ograničenja zaštite autorskih prava takođe mogu da podstaknu inovacije tako što će obezbediti nesmetan pristup zaštićenim delima u određenim slučajevima u svrhe kao što su obrazovanje i izveštavanje vesti. Oni na taj način olakšavaju širenje znanja i informacija, što je, pak, neophodan preduslov svakog novog stvaranja. Ekskluzivna prava, sa jedne strane, i prilično izbalansirani izuzeci/ograničenja, sa druge strane, su stoga osmišljeni da neguju kreativnost. Njihova interakcija je od vitalnog značaja za kreativni razvoj svakog društva.

4. PRAVA INDUSTRIJSKE SVOJINE

Prava intelektualne svojine su usko povezana sa inovacijama, stalnim razvojem poslovanja, saradnjom među biznisima i drugim subjektima. Karakteristika prava industrijske svojine je da ona nastaju na osnovu prijave u registar, za razliku od autorskih prava koja nastaju od trenutka nastanka bez potrebe za bilo kakvom registracijom.

Industrijska svojina ima niz oblika, uključujući:

- Patenti,
- Topografije integrisanih kola
- Industrijski dizajn,
- Žigovi,
- Geografski indikatori
- Poslovna tajna

4.1. RIGHTS AND PROTECTION OF PATENTS

Zakon br. 04/L-029 o patentima (Službeni glasnik Kosovo, br. 12/2011) o izmenama i dopunama Zakona br. 05/L-039 o patentima (Službeni glasnik Kosovo, br. 26/2015) u članu 1. postavlja cilj Zakona:

„Ovim zakonom se uređuju odredbe i postupci za registraciju patenta, prava koja proističu iz registracije i primene ovih prava.“

Za razliku od drugih pojmova iz oblasti intelektualne svojine, može se reći da termin patent razume i koristi ne samo stručna već i laička javnost.

Patent je ekskluzivno pravo dato za pronalazak koji nudi novo rešenje tehničkog problema. Patent se dodeljuje za pronalazke koji se odnose na proizvod, proces ili primenu.

Patenti štite autorovu inovativnost u pogledu neke ideje o proizvodu ili procesa koji ranije nisu bili na tržištu. Patenti se mogu registrovati davanjem tehničkih informacija o inovaciji nadležnim organima. Na Kosovu je Agencija za industrijsku svojinu (AIP). Zaštita patenta obično traje i do 20 godina nakon registracije ideje, čime se štiti ideja od nezakonitog korišćenja od strane neovlašćenih lica osim samog autora. To znači da se patentirana ideja ili proizvod ne može koristiti u komercijalne svrhe od strane treće strane bez odobrenja autora. Registracija patenata u Kosovskoj agenciji za industrijsku svojinu (AIS) takođe omogućava sigurnost prilikom izražavanja ideje potencijalnim investitorima.

U članu 110. zakon predviđa subjekte koji imaju pravo da traže zaštitu patenata:

„Osim vlasnika patentnog prava, pravo za zaštitu patenta može tražiti i vlasnik ekskluzivne licence do mere za koju ima pravo za korišćenje patenta na osnovu ugovora za licencu.“

Administrativno uputstvo (MTI) br. 13/2016 o postupku registracije patenta daju mnoge odgovore i pomažu nosiocu prava kako da zaštiti svoja prava.

Baze podataka o patentima sadrže informacije o prijavljenim patentima, zaštićenim (važećim) patentima i patentima kojima je već istekao rok važenja. Pretraživanje baza podataka o patentima preporučuje se svima koji žele da provere da li su slični ili identični patenti već objavljeni u odnosu na rezultate njihovog intelektualnog stvaralaštva, kako bi se olakšala procena mogućnosti sticanja sopstvene zaštite, kako bi se izbeglo kršenje prava i saznati da je podnosilac zahteva tražio ili dobio zaštitu.

Patenti kojima je istekao rok su posebno interesantni jer nude prilično tačan opis pojedinačnog tehničkog rešenja koje je slobodno dostupno na određenom geografskom području.

Podatke o registraciji patenata koriste sudovi kao i svi drugi nadzorni organi u postupcima kada nosilac prava tvrdi da su mu povređena prava i traži zaštitu.

U nastavku smo naveli nekoliko osnova:

- Slovenački patenti: Baza podataka kojom upravlja Kancelarija za intelektualnu svojinu Republike Slovenije i uključuje patente registrovane u Sloveniji i važeće u Sloveniji <http://www2.uil-si-po.si/Squ000.stm>
- PatentoScope je međunarodna baza podataka dostupna na veb stranici Svetske organizacije za intelektualnu svojinu (WIPO). Baza podataka obuhvata milione patentnih dokumenata, uglavnom međunarodnih patentnih prijava (PCT) i regionalnih i nacionalnih patenata iz 25 zemalja. Takođe pruža tabelarni i grafički prikaz rezultata pretrage, što je veoma korisno prilikom pretraživanja i uvida u potencijalne partnere i konkurente na tržištu <http://patentscope.wipo.int/search/en/search.jsf>
- EspaceNet, međunarodna baza podataka koja uključuje patente iz celog sveta (obuhvata 70 miliona patentnih dokumenata – patentne prijave, prethodne patente kao i važeće patente). Baza podataka omogućava brzu pretragu (upit po ključnim rečima ili osobama ili organizacijama) kao i složenu pretragu (upit za bilo koje dostupno polje: nosilac patenta, pronalazač, datum prijave, broj patenta itd.) <http://www.espacenet.com>
- Instrukcije za korišćenje EspaceNet-a: [http://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/4E8744EB66E8F944C-12577D600598EEF/\\$File/espacenet_brochure_en.pdf](http://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/4E8744EB66E8F944C-12577D600598EEF/$File/espacenet_brochure_en.pdf)
- Common Citation Document, je alatka koju su razvili EPO, JPO i USPTO i namenjen je kao jedinstvena pristupna tačka za razumevanje stanja tehnike navedenog u različitim bazama podataka o patentima <http://www.epo.org/searching/free/citation.html> kao i <http://ccd.trilateral.net/20120503/>
- Evropski bilten o patentima, sadrži bibliografske podatke i informacije o pravnom statusu evropskih patentnih prijava i patenata. Pristup je besplatan, podaci se ažuriraju svake nedelje (svake srede) <http://www.epo.org/searching/free/bulletin.html>

Kada je reč o kršenju patenata, treba naglasiti da u ovakvim slučajevima nosioci prava najčešće podnose tužbu pred sudovima gde ostvaruju svoja prava.

4.2. INDUSTRIJSKI DIZAJN

Oblast industrijskog dizajna je regulisana Zakonom br. 05/L-058 o industrijskom dizajnu (Službeni glasnik Kosovo, br. 40/2015).

Dizajn je, prema Zakonu, spoljašnji izgled celine ili dela proizvoda koji proizilazi iz karakteristika, oblika, boje, linija, kontura, teksture ili materijala samog proizvoda.

Dizajn je spoljašnji izgled proizvoda ili predmeta. Dizajn je ono što proizvod čini atraktivnim, privlačnim ili poželjnim, a samim tim značajno doprinosi prodaji proizvoda i povećanju njegove komercijalne vrednosti.

Industrijski dizajn je pravni termin koji se koristi da opiše estetski deo proizvoda na tržištima, koji uključuje pakovanje i način na koji su industrijski proizvodi umotani/prezentovani javnosti. Industrijski dizajni su zaštićeni od prodaje ili uvoza falsifikovanih proizvoda koji koriste isti dizajn, ili bilo kakve manipulacije dizajnom preduzete bez saglasnosti autora. Industrijski dizajni su zaštićeni od momenta registracije, a pritom u zavisnosti od zemlje mogu biti zaštićeni i autorskim pravima.

Industrijski dizajn je u okviru industrijske svojine, jer istovremeno postoje mnoge sličnosti sa pravima koja poseduju autori iz oblasti autorskog prava.

Dizajner je fizičko lice koje je kreiralo industrijski dizajn. Pravo industrijskog dizajna pripada dizajneru ili njegovom pravnom sledbeniku. Ako je dizajn nastao na osnovu ugovora o komisiji, pravo na dizajn ima naručilac dizajna, osim ako ugovorom nije drugačije određeno.

Dizajner ima moralno pravo na svoj dizajn u svim dokumentima tokom javnog izlaganja njegovog dizajna, bez obzira da li je podnosilac prijave ili nosilac prava na registrovani industrijski dizajn. Moralno pravo projektanta se ne može preneti.

Industrijski dizajn se stiče odlukom o registraciji. Ovo je jedna od razlika između zakona o autorskim pravima i zakona o industrijskoj svojini.

Nosilac industrijskog dizajna ima isključivo pravo korišćenja registrovanog dizajna i onemogućava trećim licima da koriste (naročito preradu, ponudu, stavljanje na tržište, uvoz, izvoz ili korišćenje proizvoda dizajn) bez njegove/njene dozvole.

Nakon registracije dizajn je zaštićen pet godina, počev od dana podnošenja prijave. Zaštita industrijskog dizajna može se produžiti za jedan ili više dodatnih perioda od pet godina, na ukupan period od dvadeset pet godina.

Nosilac prava na zaštićeni industrijski dizajn, koje je povređeno, pored zahteva za naknadu štete može zahtevati mere za sprečavanje dalje povrede njegovih isključivih prava. Član 64 iz Zakona propisuje da je za primenu prava industrijskog dizajna nadležan Osnovni sud u Prištini.

Administrativno uputstvo MTI, br. 12/2016 o registraciji industrijskog dizajna daje mnogo odgovora i pomaže nosiocu prava kako da zaštiti svoje pravo.

4.3. PRAVA I ZAŠTITA TOPOGRAFIJA INTEGRISANIH KOLA

Zakon br. 03/L-165 o utvrđivanju prava i zaštite topografija integrisanih kola (Službeni glasnik Kosovo, br. 74/2010) u članu 1 postavlja svrhu zakona:

„1. Ovaj zakona uređuje uslove i procedure za registrovanje prava i zaštitu topografija integrisanih kola, u daljem tekstu topografije, kao i sprovođenje ovih prava.“

U članu 2 definisani su integrisano kolo i topografija integrisanog kola kao i prava koja iz toga proističu, i to po sledećem:

1.2. Integrisano kolo - konačni ili među oblik određenog proizvoda koji ostvaruje izvršenje neke elektronske funkcije, pri čemu najmanje jedan od elemenata je aktivan, ili su svi među elementi postavljeni integralno u delovima od materijala ili od delova materijala, dakle u unutrašnjem ili spoljašnjem delu materijala;

1.3. Topografija integrisanog kola - podrazumeva bilo kakvo trodimenzionalno postavljanje, izraženo od elemenata, gde je najmanje jedan od njih aktivan i posreduje u integrisanim kolima, ili trodimenzionalno postavljanje pripremljeno za proizvodnju nekog integrisanog kola;

1.4. Komercijalna upotreba topografija - proizvodnja, prodaja, iznajmljivanje,

lizing ili bilo koji drugi metod komercijalne distribucije direktno povezan sa topografijom proizvedenom na osnovu odgovarajuće topografije;”

Postupak registracije i poništenja rešenja za registraciju topografija je u nadležnosti Agencije za industrijsku svojinu (AIS). Prilikom produženja prava na zaštićenu topografiju, nosilac registrovane topografije ima pravo da proizvedeni proizvod registrovane topografije označi slovom „T“.

Vlasnik zaštićene topografije ima pravo komercijalne upotrebe, uključujući pravo na dozvolu ili zabranu reprodukcije topografije, kako značenja tako i oblika; i uvoz, prodaja ili bilo koji drugi oblik širenja topografije ili proizvoda koji uključuju integrisano kolo, a koji su povezani sa odgovarajućom topografijom.

Prava vlasnika zaštićene topografije važe deset godina. Prava mogu biti izgubljena i pre utvrđenog roka ako se naknade ne plate ili ako vlasnik prava na zaštićenoj topografiji pismeno odustane od zaštite. Ako se topografija ne koristi komercijalno, prava se ukidaju petnaest godina od datuma prvog fiksiranja ili kodiranja ako u tom periodu nije podneta nijedna prijava za registraciju.

Član 19 predviđa da nosilac zaštićenog topografskog prava, koje je povređeno, pored zahteva za naknadu štete može zahtevati mere za sprečavanje dalje povrede svojih isključivih prava.

Ostale odredbe su manje-više iste kao i za ostala prava industrijske svojine. Oni se odnose na registraciju, prenosivost, licenciranje itd.

4.4. GEOGRAFSKI INDIKATORI

Geografski indikatori su znakovi koji identifikuju proizvod na osnovu njegovog geografskog porekla, pri čemu su karakteristike proizvoda rezultat njegovog geografskog porekla. Geografski indikatori štite od mogućnosti da proizvođači ne ispunjavaju kriterijume mesta porekla da koriste naziv ili drugu karakteristiku proizvoda. Međutim, sve dok druga strana koristi proizvod u skladu sa važećim standardima, ona ne krši prava.

Zakon br. 05/L-051 o geografskim oznakama i oznakama porekla (Službeni glasnik Kosovo, br. 3/2016). U članu 1. postavljen je cilj Zakona:

„1. Ovim zakonom su definisana pravila i procedure za registraciju geografskih oznaka i oznaka porekla koje proizilaze iz registracije.“

Geografska oznaka - naziv regiona, određenog mesta ili u posebnim slučajevima naziv države, koji se koristi za opisivanje proizvoda poreklom iz tog regiona, određenog mesta ili države, poseduje kvalitet, reputaciju ili druge specifične karakteristike koje dolaze kao rezultat geografskog porekla, čija se proizvodnja i/ili prerada i/ili priprema u potpunosti odvija na definisanom geografskom području.

Geografske oznake označavaju prirodne proizvode (mineralna voda, kamen i dr.), poljoprivredne proizvode (krompir, jagode i dr.), prehrambene proizvode (sir i dr.), industrijske proizvode (pivo i dr.), proizvode domaće proizvodnje (čilim, vez itd.).

Najveći broj proizvoda sa geografskim poreklom su poljoprivredni i prehrambeni proizvodi.

Geografska oznaka može biti, a najčešće jeste, značajno marketinško sredstvo koje ovlašćenom korisniku garantuje prednost u odnosu na konkurenciju na tržištu, jer garantuje kontrolisan i poseban kvalitet proizvoda i njegovog porekla.

Agencija za industrijsku svojinu koja je nadležna za postupak registracije oznake porekla i geografske oznake i druge postupke u skladu sa ovim zakonom i važećim zakonima.

Zaštita geografske oznake kombinuje dva različita postupka: postupak utvrđivanja geografske oznake i postupak priznavanja statusa ovlašćenog korisnika geografske oznake.

Ukoliko se pred Agencijom prvi put ustanovi geografska oznaka, kao potpuno novo pravo koje do sada nije registrovano, zainteresovano lice će pokrenuti postupak za utvrđivanje geografske oznake.

Ukoliko je geografska oznaka već uspostavljena i ako neko želi da stekne pravo korišćenja te oznake u prometu, pokrenuće postupak za priznavanje statusa ovlašćenog korisnika geografske oznake.

Zaštita registrovane oznake porekla ili geografske oznake počinje od dana upisa u Registar oznaka porekla ili geografskih pokazatelja. Pravo korišćenja oznake porekla ili geografske oznake traje deset godina od dana upisa ovlašćenog korisnika u Registar ovlašćenih korisnika i može se produžiti od strane lica na neodređeno vreme za period od deset godina.

Član 12. utvrđuje obim zaštite, to jest:

„1. Registrovani nazivi porekla ili geografske oznake biće zaštićeni od:

1.1. svake neposredne ili posredne upotrebe u trgovini proizvoda koji nisu registrovani za toliko vremena koliko su ti proizvodi uporedivi sa proizvodima registrovanim pod nazivom porekla, odnosno dokle god upotreba naziva porekla, odnosno geografske oznake, koristi reputaciju naziva porekla ili zaštićene geografske oznake;

1.2. svaka zloupotreba, imitacija ili evokacija, čak i ako se naznačava tačno poreklo proizvoda ili ukoliko je naziv porekla, odnosno geografske oznake, prevedeno ili transliterisano ili je praćeno izrazima kao „stil“, „tip“, „metod“, „onako kao što je „proizvedeno u“, „imitacija“ ili slično;

1.3. svaka netačna ili obmanjujuća oznaka u smislu porekla.“

Ja sam već navela u samom uvodu da se ova vrsta zaštite prvenstveno odnosi na zaštitu prehrambenih proizvoda, pa smatram da je neophodno da inspekcijski nadzor po ovom zakonu vrše inspekcije nadležne za kontrolu hrane.

Pored zakona kao i Administrativnog uputstva MTI br. 11/2016 o postupku registracije geografskih indikatora i oznaka originalnog i Administrativnog uputstva MTI br. 09/2018 o određivanju simbola za geografske indikatore, oznaka porekla i garantovani tradicionalni specijaliteti takođe mogu biti veoma koristan.

4.5. ŽIGOVI (TRGOVAČKE OZNAKE)

Žigovi (trgovačke oznake) omogućavaju javnosti da razlikuje proizvode različitih dobavljača jer mnoge kompanije mogu proizvoditi slične proizvode ili proizvode iste prirode. Još jedna korist koja proizilazi iz žigova je da je vlasnik žiga zaštićen od eksploatacije subjekta ili konkurenta koji želi da imitira te proizvode. Trgovačke oznake mogu uključivati reči, logotipe, simbole, dizajn pakovanja ili bilo koji drugi identifikacioni predmet koji služi da potrošačima prenese određenu vrednost, stavku ili uslugu.

Zakon br. 04/L-026 o trgovačkim markama (Službeni glasnik Kosovo, br. 10/2011) o izmenama i dopunama Zakona br. 05/L-40 o trgovačkim markama (Službeni glasnik Kosovo, br. 26 /2015) u članu 1. postavlja cilj Zakona:

„Ovim zakonom se utvrđuju uslovi i postupci za registraciju žigova, prava koja proističu iz registracije i ostvarivanja tih prava.“

Ovaj zakon se primenjuje na trgovačke marke u vezi sa robom i uslugama u kojima subjekti podležu postupku registracije kod Agencije za industrijsku svojinu, kao i na trgovačke marke zajednice i međunarodne registracije trgovačkih marki koje se primenjuju na Republiku Kosovo.

Oznake koje mogu biti zaštićeni kao žigovi definisani su u članu 5:

„Trgovačka oznaka (žig) može biti svaki znak koji se može grafički prikazati, a posebno reči, uključujući lična imena, dizajne, slova, brojeve, oblik robe ili njene ambalaže, boje kao i kombinaciju svega navedenog pod uslovom da su robe ili usluge jedne preduzeće se može razlikovati od ostalih preduzeća.“

Zakon je predviđao da se ne registruje identičan žig ili sličan raniji žig.

Registrovani žig je isključivo pravo njegovog nosioca. Nosilac žiga ima pravo da spreči korišćenje trećih lica bez njegove dozvole.

U postupcima registracije patenata, žigova, geografskih pokazatelja, industrijskog dizajna i sl., svi učesnici moraju poštovati sve propisane procedure i osigurati da prilikom same registracije ne dođe do povreda. Ukoliko se u ovom delu utvrde nepravilnosti, to nije u nadležnosti tržišnih inspektora. Zadatak tržišnih inspektora je u slučajevima povreda registrovanih patenata, žigova, geografskih pokazatelja, industrijskog dizajna itd.

Prema iskustvima zemalja u susedstvu Kosova, kao i Slovenije kao članice EU, tržišni inspektori su najčešće mogli da se susreću sa povredama u vezi sa neopravdanom upotrebom žigova.

Javno dostupne baze podataka pomažu u kontroli da li je određena trgovačka oznaka registrovana. Neke od najkorisnijih baza podataka su u nastavku:

- Slovenija, baza podataka kojom upravlja Kancelarija za intelektualnu svojinu Republike Slovenije i obuhvata žigove registrovane u Sloveniji i važeće u Sloveniji <http://www2.uilsipo.si/Squ020.stm> <http://www2.uilsipo.si/Squ020.stm>
- Žig Zajednice (EUTM - European Union Trademark), omogućava brz pristup informacijama o žigovima Zajednice <https://oami.europa.eu/eSearch/>

- Međunarodna baza Romarin, Međunarodna baza podataka žigova uključuje registrovane žigove iz 87 zemalja (lista zemalja: http://www.wipo.int/treaties/en/documents/pdf/madrid_marks.pdf) <http://www.wipo.int/romarin/>
- Međunarodna baza podataka TMView, Međunarodna baza podataka žigova uključuje registrovane žigove iz država članica EU i WIPO <http://www.tmview.europa.eu/tmview/welcome.html?language=s/>

5.5.1 Pomoć u rešavanju konkretnog slučaja Tržišne inspekcije Kosova u decembru 2020. godine

Tokom pripreme Smernica, od Tržišne inspekcije Kosova su me zamolili da ih posavetujem kako da postupe u konkretnom slučaju prodaje falsifikovanog šampona. Poslali su mi dve fotografije.

Za ovaj konkretan slučaj pripremila sam nekoliko saveta i preporuka, koje su korisne ne samo za ovaj slučaj. Preporučujem inspektorima da ih koriste i kada se bave drugim slučajevima navodnog falsifikovanja proizvoda.

Primer koji navodite je klasičan slučaj sumnje na kršenje žiga. Na fotografijama koje dajete nije moguće zaključiti koji proizvod bi trebalo da bude original, a koji falsifikat (možda je greška loša fotografija), pa sledi opšte uputstvo kako da postupite u takvom i sličnim slučajevima.

Kao što se može videti, već sam u uvodnoj rečenici upotrebila izraze 'sumnja na kršenje' i 'navodno falsifikat'.

Ovo je izuzetno važno jer bi bilo prerano zaključiti da je u pitanju falsifikat i koji proizvod je falsifikovan može imati štetne posledice po nadzorni organ i eventualno odštetni zahtev.

Prema važećim standardima intelektualne svojine, samo nosilac prava može da proceni da li je određeni proizvod originalan ili falsifikovan i to može da dokaže na sudu. Naravno, tu postoji još jedan aspekt, a to je da nosioci prava često koriste nadzorne organe, tamo gde im zakon to dozvoljava, i sav teret prebacuju na nadzorne organe, umesto da svoja prava štite na sudu.

Na ovaj način ne snose finansijski teret, niti im se narušava ugled u slučaju da su propali u postupku i da su ishitreno tvrdili da je u pitanju falsifikat.

Propisi Kosovo predviđaju sudsku zaštitu u slučaju neopravdane upotrebe trgovačke oznake. Osim toga, postoji mogućnost da sud iz opravdanih razloga (mogućnost veće štete) izda privremenu zabranu prodaje, reklamiranja proizvoda za koji postoji osnovana sumnja da je falsifikat, a koji je već utvrđeno u sudskim postupcima koji su već pokrenuti pred sudom.

Naravno, često je prisutan finansijski momenat, potrebno je platiti sudski postupak (sudske takse, potraživanje i sl.), dok je inspeksijski postupak besplatan.

Kako bi sprečili inspektore da se upuste u postupke koje neće moći uspešno da završe, tržišni inspektori moraju preduzeti određene korake:

- da li je Tržišna inspekcija primila pritužbu?
- od koga?
- da li su u pitanju identični proizvodi sa 100% identičnim etiketama ili samo slični proizvodi;

Na primer: **Palmolive** ili **Palmoleve**

U nastavku imamo dve različite situacije i dva različita pravna osnova:

SITUACIJA Br 1

- Da li je konkretan žig registrovan?

Član 2 (Zakon br. 05/L-040 o izmenama i dopunama Zakona br. 04/L-026 o trgovačkim oznakama)

Ovaj zakon se primenjuje na žigove/trgovačke oznake u vezi sa robom i uslugama u kojima subjekti podležu postupku registracije kod Agencije za industrijsku svojinu Kosovo osnovane u Ministarstvu trgovine i industrije (u daljem tekstu Agencija), kao i trgovačke oznake zajednice i registrovanje međunarodnih trgovačkih oznaka koje se odnose na Republiku Kosovo“

- Prilikom provere sadržaja pojedinačnog prava i odgovarajuće registracije, sve dileme rešava Agencija (AIS), koja obavlja poslove upisa i vodi registre, pa se obratite AIS-u.
- Da li je registracija već završena ili je još u toku
- Da li je registracija još uvek važeća
- Odredite ko je nosilac prava

- Utvrdite da li je nosilac prava dozvolio korišćenje svog žiga, ... ili je prodao licencu
- Zahtevati informacije o tome da li je pokrenut sudski postupak
- Dobiti informacije o tome da li je policija ili tužilaštvo umešani u slučaj ako se radi o delu nelojalne konkurencije
- Zahtevati aktivno učešće podnosioca zahteva, nosioca prava i prekršioca
- Proverite na proizvodu ko je proizvođač i da li se poklapa sa podacima na kojima je registrovan zaštitni znak
- Proverite ko je uvoznik
- Može postojati više od jednog uvoznika određene robe. Proverite ko su uvoznici. Da li je više uvoznika za Republiku Kosovo može se proveriti putem otpremnica.
- Zahtevati podatke od uvoznika, ECL dokumente - uvozne dokumente, vreme uvoza, količinu, podatke o distribuciji, podatke o plaćeni dažbinama, porezima, carinama
- Zahtevati aktivno učešće podnosioca zahteva, nosioca prava i prekršioca

Pitanja i dileme na koje inspektor mora da odgovori pre donošenja rešenja i zabrane prodaje i reklamiranja potencijalnih falsifikata.

- Može biti originalan proizvod koji je došao na tržište Kosovo preko drugog distributera!
- Može se desiti da originalni proizvod namenjen drugom tržištu uđe na tržište Kosovo.
- Da li je sadržaj proizvoda originalan može se proveriti samo u laboratoriji. Ko je odgovoran za kontrolu kozmetike u Republici Kosovo? Zdravstvena inspekcija?

Na sva ova pitanja najlakše će odgovoriti nosilac prava trgovačke oznake HOBBY.

Nisam upoznata sa brendom HOBBY. Proizvodi ove marke nisu na slovenačkom tržištu, pa mi je teško da vam dam bilo kakav kontakt ili informaciju o nosiocu prava.

Koliko vidim, informacije o ovim proizvodima su na turskom i arapskom jeziku. (veoma loša fotografija). Ovi proizvodi mogu biti namenjeni tržištu drugih zemalja i ne mogu se reći da su lažni, zato budite oprezni.

Cena proizvoda takođe nije merilo šta je originalno, a šta nije. Za tržišta van EU proizvodi mogu biti jeftiniji. Budi veoma pažljiv. Uključite AIS.

Praksa u EU, posebno kada su u pitanju priznati brendovi u oblasti kozmetike, poput Palmolive i dr., je da u svakoj zemlji imaju svog predstavnika sa kojim se mogu obratiti sudu ili nadzornim organima u slučaju povrede žiga. Zadatak agenata je da prate tržište u svakoj zemlji i, ukoliko otkriju da se na tržištu pojavljuju falsifikati, pokrenu odgovarajući sudski postupak. Predlažem da proverite kod AIS-a da li i ovaj brend ima svog predstavnika.

SITUACIJA Br. 2

U slučaju sličnosti proizvoda – NIJE U PITANJU ISTI PROIZVOD, onda inspektori sprovode postupak na osnovu Direktive o nepoštenoj poslovnoj praksi, koja je Zakonom o zaštiti potrošača transponovana u zakonodavstvo Kosovo.

U ovom slučaju, tržišni inspektor vodi postupak od početka do kraja.

4.6. ISKUSTVO I DOBRA PRAKSA TRŽIŠNOG INSPEKTORATA SLOVENIJE

U Sloveniji je oblast intelektualne svojine, uopšteno gledano, regulisana Zakonom o industrijskoj svojini (Službeni glasnik Republike Slovenije, br. 51/06), koji nosiocima prava pruža pravnu zaštitu samo pred sudom.

Slovenija je u periodu od 1993. do 2015. godine imala dvostepeni sistem (dualni sistem) zaštite u pojedinim oblastima industrijske svojine prema Zakonu o zaštiti konkurencije (Sl. glanik RS 18/1993). Takav sistem je implementiran kao neadekvatan i pravno sporan, pa su odredbe o zaštiti nelojalne konkurencije prenete u drugi zakon, koji nosiocima prava pruža pravnu zaštitu samo na sudu.

U nastavku sledi detaljnije objašnjenje ranije važećeg Zakona o zaštiti konkurencije i uloge Tržišne inspekcije u prekršajnim postupcima i donošenju odgovarajućih mera.

U skladu sa tada važećim zakonom, konkretna pitanja iz ove oblasti su identifikovana kao javni interes, pa se aktiviraju administrativna ovlašćenja, a to uključuje i nadzor, koji je poveren Tržišnoj inspekciji Republike Slovenije.

Prema zakonu, član 13:

“(1) Zabranjena su dela nelojalne konkurencije.

(2) Nelojalna konkurencija je radnja privrednog subjekta koji posluje na tržištu u suprotnosti sa poštenom poslovnom praksom i kojom se nanosi ili može naneti šteta drugim privrednim subjektima.

(3) Radom nelojalne konkurencije, u skladu sa prethodnim stavom, smatra se:

- davanje informacija o drugim privrednim društvima, ako to šteti ili potencijalno šteti ugledu i poslovanju drugog preduzeća;*
- prodaja robe sa etiketama ili informacijama koje izazivaju ili mogu izazvati zabunu u pogledu porekla, načina proizvodnje, količine, kvaliteta ili drugih karakteristika robe;*
- radnje usmerene na prestanak poslovnog odnosa između drugih privrednih subjekata ili koje onemogućavaju ili otežavaju takve odnose;*
- neopravdano neispunjenje ili raskid ugovora sa privrednim subjektom radi zaključivanja istovetnog ili sličnog ugovora sa drugim privrednim subjektom;*
- neopravdano korišćenje imena, naziva kompanije, brendova ili bilo koje druge oznake druge kompanije, bez obzira na to da li je ova dala saglasnost ako se time stvara ili može stvoriti zabuna na tržištu;*
- davanje ili obećanje poklona, prihoda ili bilo koje druge koristi drugom preduzeću ili njegovom radniku ili licu koje radi za drugo preduzeće koje daje korist davaocu na štetu drugog preduzeća neovlašćeno korišćenje usluga prodajnog predstavnika, komercijalnog zastupnik ili agent drugog preduzeća;*
- protivpravno pribavljanje poslovne tajne drugog privrednog subjekta ili neopravdano iskorišćavanje poverljive poslovne tajne drugog privrednog društva.*

Član 13. ranije važećeg Zakona o zaštiti konkurencije predviđa radnju nelojalne konkurencije kada preduzeće posluje u suprotnosti sa dobrim poslovnim običajima, čime nanosi ili može prouzrokovati štetu drugim učesnicima na tržištu.

Nelojalna konkurencija takođe uključuje neopravdanu upotrebu naziva, naziva kompanije, brenda ili bilo koje druge naznake drugog subjekta, bez obzira da li je druga kompanija dala saglasnost ako se stvara ili može stvoriti zabunu na tržištu, ili prodati robu sa termini ili

detalji koji stvaraju ili mogu stvoriti zabunu u pogledu porekla, metoda proizvodnje, kvaliteta i drugih karakteristika robe.

Tržišna inspekcija je trebalo da uspostavi inspekcijski postupak na osnovu prijave (obično generalnih uvoznika) gde konkurenti navode nelojalnu konkurenciju.

Ukoliko se postupkom utvrdi lažna roba, a samim tim i povreda Zakona o zaštiti konkurencije, Tržišna inspekcija rešenjem privremeno zabranjuje radnje nelojalne konkurencije (zabrana prodaje lažne robe). Međutim, nelojalna konkurencija takođe predstavlja prekršaj, koji se kažnjava novčanom kaznom.

Član 13. ranije važećeg Zakona o zaštiti konkurencije predviđa radnju nelojalne konkurencije kada preduzeće posluje u suprotnosti sa dobrim poslovnim običajima, čime nanosi ili može prouzrokovati štetu drugim učesnicima na tržištu.

Nelojalna konkurencija takođe uključuje neopravdanu upotrebu naziva, naziva kompanije, brenda ili bilo koje druge naznake drugog subjekta, bez obzira da li je druga kompanija dala saglasnost ako se stvara ili može stvoriti zabunu na tržištu, ili prodati robu sa termini ili detalji koji stvaraju ili mogu stvoriti zabunu u pogledu porekla, metoda proizvodnje, kvaliteta i drugih karakteristika robe.

Tržišna inspekcija je trebalo da uspostavi inspekcijski postupak na osnovu prijave (obično generalnih uvoznika) gde konkurenti navode nelojalnu konkurenciju.

Ukoliko se postupkom utvrdi lažna roba, a samim tim i povreda Zakona o zaštiti konkurencije, Tržišna inspekcija rešenjem privremeno zabranjuje radnje nelojalne konkurencije (zabrana prodaje lažne robe). Međutim, nelojalna konkurencija takođe predstavlja prekršaj, koji se kažnjava novčanom kaznom.

Istovremeno, zakon je nosiocima prava dao mogućnost da odu kao i da zaštite svoje pravo na sudu. Postojao je slučaj kada je odluke donosila Tržišna inspekcija u svom postupku i istovremeno sud. Što je suprotno pravilima pravne države i može rezultirati postupkom obeštećenja, koji nosilac prava može zahtevati ako smatra da je pretrpeo štetu usled pogrešne odluke. Mora se imati na umu da sudski postupci mogu biti dugotrajni i da je zbog toga velika mogućnost visoke štete.

Zakonom kao preduslov za donošenje odluke tržišne inspekcije nije propisana obaveza da nosilac prava podnese tužbu sudu, odnosno da na bilo koji način obezbedi da snosi troškove koji mogu nastati u prethodnom postupku za pokretanje postupka to jest procedure.

Istovremeno, zakon je nosiocima prava dao mogućnost da odu kao i da zaštite svoje pravo na sudu. Postojao je slučaj kada je odluke donosila Tržišna inspekcija u svom postupku i istovremeno sud. Što je suprotno pravilima pravne države i može rezultirati postupkom obeštećenja, koji nosilac prava može zahtevati ako smatra da je pretrpeo štetu usled pogrešne odluke. Mora se imati na umu da sudski postupci mogu biti dugotrajni i da je zbog toga velika mogućnost visoke štete.

Kao što sam već napomenula, od 2015. godine oblast zaštite nelojalne konkurencije je uključena u Zakon o sprečavanju ograničavanja konkurencije (Službeni glasnik RS, br. 64/07 – službeni prečišćeni tekst i 36/08 – ZPOmK -1), gde je sažeta definicija nelojalne konkurencije (član 63), dok su istovremeno u članu 63 b. navedena prava pogođenih učesnika, i to:

„(1) Ako je nekome nanesena šteta radnjama koje su nedozvoljene u skladu sa prethodnim članom ovog zakona, isti može tražiti naknadu u skladu sa pravilima koja uređuju obligacione odnose.

(2) Oštećeni učesnik u robi ili uslugama kojima se trguje na tržištu može podneti tužbu u parničnom postupku za zabranu daljih radnji nelojalne konkurencije, uništavanje predmeta kojima je učinjena radnja nelojalne konkurencije i povraćaj imovine, ako moguće.

(3) Ako je delo nelojalne konkurencije učinjeno u javnim glasilima ili na sličan način (npr. leci, natpisi na javnim mestima) ili je delo pogodilo mnoge učesnike, pogođeni učesnik može zahtevati da se presuda objavi u takvim medijima.“

Razlog zbog kojeg su kompanije podnosile prijave tržišnoj inspekciji i nisu odlučivale za sudski postupak bio je i u tome što je postupak pred tržišnom inspekcijom besplatan i što preduzeće koje je pokrenulo postupak ne mora da založi novčana sredstva u slučaju lažni prijave čak i ako nanose štetu konkurenciji (materijalna i moralna šteta).

Preporuka

Predlažem da se dualnost sistema, koji omogućava zaštitu prava industrijske svojine inspekcijским i sudskim putem, dobro razmotri i da se pronađe odgovarajuće rešenje kako bi se izbegli zahtevi za naknadu štete.

6 KAKO UČINITI INSPEKTORAT NA KOSOVU EFIKASNIJIM U OBLASTI PIS-a

U slovenačkom pravu pravna zaštita prava iz industrijske svojine moguća je samo na sudu. Inspekcije nemaju ovlašćenja da preduzimaju mere ili kažnjavaju.

Ukoliko se radi o povredama industrijske svojine i roba podleže carinskim postupcima, onda postupke u vezi sa sumnjom na povredu prava intelektualne svojine sprovodi i carinska uprava. Pravni osnov za carinsko sprovođenje prava intelektualne svojine EU je Uredba (EU) br. 608/2013.

U okviru Zakona na Kosovu (novi ili adaptirani) koji će biti osnova za efikasne inspekcijske radnje u slučajevima sumnje u promet falsifikovanih proizvoda, potrebno je dodati odredbe koje već postoje u Uredbi 608/2013, gde je aktivna uloga nosioca prava jasno definisana.

Zakon o carinskim merama za zaštitu prava intelektualne svojine (Službeni glasnik Kosovo, br. 06/L-015) transponuje Uredbu u pravni poredak Kosovo a koja je već uključena.

U Zakonu o carinskim merama za zaštitu prava intelektualne svojine u članu 6. navedene su informacije koje nosilac prava mora da dostavi carini ako želi da zaštiti svoja prava i to su:

- pojedivosti o podnosiocu prijave;
- dokumenta koja dokazuju da podnosilac prijave ima pravo da podnese prijavu;
- specifične i tehničke podatke o autentičnoj robi, uključujući znakove kao što su bar kodovi i slike, gde je to potrebno;
- informacije potrebne Carini Kosova da lako identifikuje ovu robu;
- povreda prava ili prava intelektualne svojine, kao što su informacije za ovlašćene distributere;
- pojedivosti o svakom predstavniku koga je podnosilac prijave

- imenovao da preuzme pravna i tehnička pitanja;
- izjava podnosioca prijave da prosledi ili ažurira sve relevantne informacije.

Veoma je važna izjava podnosioca da preuzima odgovornost. Nosilac odluke je odgovoran svakom imaoocu robe ili onome koji je prijavljuje, a koji je pretrpeo štetu u sledećim situacijama:

- kada se sudski postupak pokrenut po ovom zakonu obustavi ili obustavi zbog radnje ili propusta nosioca rešenja;
- kada se uzorci ne vraćaju ili su oštećeni i van upotrebe zbog radnje ili propusta nosioca rešenja; ili
- kada se utvrdi da roba ne krši pravo intelektualne svojine (navedeno u članu 28).

Sledeća važna izjava iz prijave je snositi troškove. Nosilac odluke će nadoknaditi troškove Carinske uprave Kosova ili trećih lica u ime Carinske uprave Kosova od momenta obustave puštanja robe ili njenog zadržavanja, uključujući skladištenje i rukovanje navedenom robom. (navedeno u članu 29).

Usvajanjem ovakvog zakona ostvarila bi se dva cilja. Inspekcije bi dobile jasna ovlašćenja i unapred utvrđene procedure, a istovremeno bi se od nosioca prava i prekršioca zahtevalo da aktivno deluju u postupku.

Do sada su nosioci prava očekivali da će inspekcija zaštititi njihova prava (besplatno!) a da ništa ne pomogne. Nažalost, dešavalo se i da su zloupotrebljavali svoja prava i prijavljivali konkurente koji su nastupali kao paralelni uvoznici na tržištu, kako bi uništili konkurenciju.

Predlažem da se novi zakon zasniva na odredbama Uredbe 608/2013, uključujući i rokove određene za pojedinačne aktivnosti koje se koriste u carinskim postupcima. Na taj način ne bi bilo zabune, jer nosioci prava već znaju (ili bi trebalo da znaju) procedure na carini.

Zakon treba da jasno definiše nadležne inspeksijske organe prema njihovoj materijalnoj nadležnosti.

7 NEPOŠTENO POSLOVANJE PREMA KOMERCIJALNOJ PRAKSI POTROŠAČA

U vezi sa lažnom robom treba pomenuti još jedno pravilo i odgovornost iz nadležnosti Tržišne inspekcije Slovenije. Direktiva 2005/29/EC Evropskog parlamenta i Saveta od 11. maja 2005. godine o nepoštenoj poslovnoj praksi poslovanja potrošača na unutrašnjem tržištu transponovana je Zakonom o zaštiti potrošača od nepoštenih poslovnih praksi (Službeni glasnik Republike Slovenije 53/2007).

Prema članu 7 Direktive, komercijalna praksa se smatra zavaravajućom, kada trgovac preda proizvod kompanije, koji je sličan proizvodu drugog proizvođača i namerno obmanjuje potrošače da veruju da je proizvod od tog proizvođača, iako to nije tačno.

Ako kompanija koristi nepoštenu poslovnu praksu ili se sprema da je koristi, Inspektorat može zabraniti upotrebu takve prakse. Ove radnje takođe predstavljaju prekršaj, za koji je propisana novčana kazna.

Neophodno je naglasiti da je potrebno praviti razliku između proizvoda koji je označen registrovanim brendom i proizvoda koji je označen brendom koji je samo sličan registrovanim robnim markama (nije identično).

Na primer, ručni sat GUESS i ručni sat GUUES.

U prvom slučaju, samo nosilac prava ima odgovarajuća znanja i može da utvrdi da li je proizvod lažan i shodno tome može pokrenuti sudski postupak radi zaštite svojih prava.

U drugom slučaju moguće je da su tržišni inspektori aktivno uključeni u kontrolu. U takvim slučajevima, tržišni inspektori mogu pronaći pravni osnov u Direktivi 2005/29/EC Evropskog parlamenta i Saveta od 11. maja 2005. godine o nepoštenoj poslovnoj praksi poslovanja prema potrošačima na unutrašnjem tržištu i izmenama i dopunama Direktive Saveta 84/450/EEC, Direktive 97/7/EC, 98/27/EC i 2002/65/EC Evropskog parlamenta i Saveta i Uredbe (EZ) br. 2006/2004 Evropskog parlamenta i Saveta.

Prema Direktivi, komercijalna praksa se smatra zavaravajućom, kada trgovac kompaniji preda proizvod koji je sličan proizvodu drugog proizvođača i namerno obmanjuje potrošače da veruju da je proizvod od

tog renomiranog proizvođača, iako to nije tačno. Poslovna praksa će se smatrati zavaravajućom ako sadrži lažne informacije i stoga je neistinita ili na bilo koji način, uključujući celokupnu prezentaciju, obmanjuje ili može prevariti prosečnog potrošača, čak i ako su informacije činjenično tačne, u vezi sa jednim ili više od sledećih elemenata, i u svakom slučaju izaziva ili će verovatno dovesti do toga da donese odluku o kupovini/transakciji koju inače ne bi doneo, itd.

Jedna od komercijalnih praksi koja se u svim okolnostima smatra neverom je i promocija proizvoda sličnog proizvodu određenog proizvođača na takav način da se potrošač namerno dovede u zabludu da poveruje da je proizvod proizveden od strane istog proizvođača iako nije.

Ako kompanija koristi nepoštene poslovne prakse ili će ih uskoro koristiti, Inspektorat može zabraniti upotrebu takve prakse. Ove radnje takođe predstavljaju prekršaj, za koji je propisana novčana kazna.

Predlog

Predlažem da se održi jedan seminar za sve inspektore, predstavnike Privredne komore, organizacija potrošača i dr., da se kroz praktične primere pokaže kakva ovlašćenja ima inspekcija u konkretnim slučajevima.

8 DALJNI KORACI I PREPORUKE

Organizacija i oblasti rada Tržišne inspekcije Kosovo su utvrđene Zakonom 03/L-181 o Tržišnoj inspekciji o inspeksijskom nadzoru i Zakonom 04/L-186 o izmenama i dopunama Zakona 03/L-181 o Tržišnoj inspekciji i inspeksijskom nadzoru.

Pored zakona postoji i Uredba br. 10/2013 o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mesta u Tržišnoj inspekciji, koja je usvojena na 121. sednici Vlade Kosova, odlukom br. 06/121 od 27.03.2013.

Tržišna inspekcija je odgovorna za zaštitu prava intelektualne svojine sprovođenjem odgovarajućih zakona, što je napisano u članu 9. Zakona 03/L-181 o tržišnoj inspekciji za inspeksijski nadzor.

Uzimajući u obzir činjenicu da je trenutno sistem inspektorata na Kosovu u reformi, ali ostaje nadležnost Tržišne inspekcije u oblasti intelektualne svojine, neophodno je doneti određene promene u cilju efektivne kontrole i delovanja, a sve u cilju zaštite prava intelektualne svojine i na taj način povećanja konkurentnosti kompanija, podsticanja inovativnosti i zaštite materijalnih i moralnih prava autora.

Predlažem sledeće izmene:

- Interna organizacija tržišne inspekcije
- Uključivanje dodatnih inspeksijskih organa kao nadzornih organa za pojedine segmente nadzora
- Definisati i uspostaviti procedure za inspeksijske organe za nadzor u oblasti intelektualne svojine
- Poboľjšati komunikaciju i saradnju unutar svih nadzornih organa i drugih zainteresovanih strana
- Obezbediti obuku za inspektore i druga tela uključena u proces zaštite intelektualne svojine
- Izmeniti i dopuniti postojeće zakonodavstvo
- Svest javnosti o značaju PIS, uključivanje u školski program, TV emisije, pokušaj promene mentaliteta javnosti.

8.1 INTERNA ORGANIZACIJA TRŽIŠNE INSPEKTORATA

U skladu sa članom 3 Uredbe br. 10/2013 o internoj organizaciji i sistematizaciji radnih mesta u Tržišnoj inspekciji organizaciona struktura Tržišnog inspektorata je:

- Kancelarija glavnog inspektora; i
- Deset sektora od kojih su 7 sektora regionalnih jedinica inspektorata i to su:
 - Sektor za inspeksijski nadzor u Prištini i okolini;
 - Sektor za inspeksijski nadzor u Mitrovici i okolini;

- Sektor za inspeksijski nadzor u Peći i okolini;
- Sektor za inspeksijski nadzor u Đakovici i okolini;
- Sektor za inspeksijski nadzor u Prizrenu i okolini;
- Sektor za inspeksijski nadzor u Gnjilanu i okolini;
- Sektor za inspeksijski nadzor u Uroševcu i okolini;

Dužnosti i odgovornosti Sektora inspeksijskog nadzora u bilo kojoj regionalnoj jedinici su iste, i to:

Vršiti nadzor nad sprovođenjem propisa i drugih tehničkih procedura u oblasti prometa roba i usluga, kvaliteta i cena proizvoda i usluga i zaštite kupaca i na odgovarajući način preduzima mere u skladu sa zakonskom regulativom. Načelnik Sektora inspeksijskog nadzora u regionalnoj jedinici odgovara glavnom inspektoratu.

Broj zaposlenih je različit u zavisnosti od jedinice, od 4 do 15 zaposlenih koliko ih ima u Prištini.

Pored sedam sektora organizovanih po teritorijalnoj osnovi, u Prištini postoje još tri sektora organizovana po funkcionalnoj osnovi, to jest:

Sektor za bezbednost proizvoda

Dužnosti i odgovornosti sektora za bezbednost proizvoda su:

Nadzire sprovođenje zakonske regulative i tehničkih procedura u oblasti bezbednosti proizvoda i ocenjivanja usaglašenosti; saraduje sa drugim nadležnim domaćim inspektoratima za nadzor nad tržištem i laboratorijama za ispitivanje i verifikaciju bezbednosti proizvoda; redovno sprovodi procenu rizika proizvoda i u skladu sa tim izrađuje plan njihovog pregleda.

Šef Sektora za bezbednost proizvoda odgovara glavnom inspektoratu. Broj zaposlenih u Bezbednosti proizvoda su četiri zaposlena.

Sektor za pravne poslove

Dužnosti i odgovornosti Sektora za pravne poslove su:

Pružna pravnu pomoć svim organizacionim strukturama inspektorata; prati sprovođenje zakona i drugih podzakonskih akata koji se odnose na kontrolu i nadzor nad tržištem robe i zaštitu potrošača; pruža pravnu podršku u postupanju po predmetima upućenim Tržišnoj in-

spekciji i izrađuje odgovarajuće nacрте odluka; pruža pravnu pomoć u izradi i razvoju procedura za nadzor nad tržištem i prima i rešava žalbe potrošača.

Šef Sektora za pravne poslove odgovara glavnom inspektoru. Broj zaposlenih je četiri.

Sektor za opšte poslove

Dužnosti i odgovornosti Sektora za opšte poslove su:

U saradnji sa Odeljenjem za budžet i finansije nadređenog organa državne uprave planira i rukovodi budžetom tržišne inspekcije; pruža podršku u upravljanju ljudskim resursima tržišne inspekcije, vrši analizu potreba za obukom službenika tržišne inspekcije i priprema godišnji plan obuke i organizuje polaganje stručnog ispita za tržišne inspektore; pruža podršku u pogledu postupaka u vezi sa godišnjom procenom rada službenika Tržišne inspekcije i priprema godišnje izveštaje u vezi sa ovim procesom; obezbeđuje dostavljanje dokumentacije Tržišne inspekcije; pruža logističku podršku Tržišnoj inspekciji; pruža tehničku podršku medijskoj komunikaciji; priprema godišnji plan javnih nabavki i prati izvršenje ovog plana, obezbeđuje održavanje internet stranice Tržišne inspekcije i pruža podršku u održavanju IT sistema.

Načelnik Sektora za opšte poslove odgovara glavnom inspektoru. Broj zaposlenih u Sektoru za opšte poslove je šest.

Prema pravilniku, moglo bi se zaključiti da Glavni inspektor koordinira rad svih zaposlenih u svim sektorima. Broj zaposlenih u Tržišnoj inspekciji je osamdeset i dvoje. Na osnovu svog iskustva sa prethodnih projekata, sumnjam da je takva organizacija zaživela u praksi, posebno u regionalnim jedinicama.

Kao što sam pomenula u uvodu, oblast PIS-a, a samim tim i delatnosti tržišnih inspektora, veoma je široka i zadire se ne samo u posebne propise koji se odnose na autorska i srodna prava, prava industrijske svojine već i na oblast zaštite potrošača i usklađenosti tehničkih proizvoda. To znači da oba sektora moraju to da unesu u svoje godišnje planove i shodno tome oba sektora moraju da obezbede da se terenske kontrole vrše u svim regionalnim jedinicama.

Postoji i drugi način da se u jednom sektoru imenuje inspektor koji će koordinirati sve aktivnosti u oblasti intelektualne svojine za celu zemlju

Odluka je na glavnom inspektoru ili ministru.

Ipak, svakako je neophodan korak napred u oblasti kontrole prava intelektualne svojine.

Pravo intelektualne svojine je uglavnom novina za tržišne inspektore i oni nemaju dovoljno iskustva, pa je veoma važno da Tržišna inspekcija odredi jednu osobu kojoj inspektori mogu da se obrate pitanjem ako su u nedoumici da li postoji prekršaj i kako dalje. Ovo je tim važnije jer su sva prava intelektualne svojine već definisana zakonom kao ubrzani postupci, pa će inspektorima odmah biti potrebna pomoć. Ova osoba može biti i kontakt osoba i učestvovati u među-resornoj grupi za intelektualnu svojinu, u pripremi novih propisa, pohađati obuku u zemlji i inostranstvu, organizovati i voditi obuku za tržišne inspektore.

U vreme izrade Smernica u toku je izrada Zakona o inspekciji. Priprema pojedinih odredbi Zakona o inspeksijskom nadzoru i kasnije njegovo sprovođenje u praksi predmet je drugog Projekta, tako da neću komentarisati sadržaj i zabrinutost u vezi sa predlogom zakona.

Što se tiče izrade ovih Smernica, međutim, ne mogu da zanemarim činjenicu da nacrt Zakona o inspeksijskom nadzoru zadržava inspekciju na dva nivoa, odnosno na državnom i opštinskom nivou. Na primer, u Sloveniji su od 1995. godine sve inspekcije na državnom nivou, što znači da važe ista pravila, iste procedure, ista oblast kontrole u celoj zemlji i da lokalna vlast, odnosno gradonačelnik, na to nema uticaja.

Zakon o inspeksijskom nadzoru ne sadrži članove koji bi se odnosili na oblast intelektualne svojine, budući da se radi o procesnom, a ne o materijalnom pravu.

Moj savet glavnom tržišnom inspektoru je da u prelaznom periodu od 16 meseci od donošenja Zakona o inspekciji, kada će biti stvorena unutrašnja organizacija pojedinačnih inspekcija, prilagodi organizaciju tržišne inspekcije stvarnim potrebama efektivnih kontrola, uzimajući u obzir preporuke u Smernicama.

8.2 UKLJUČIVANJE DODATNIH INSPEKCIJSKIH ORGANA KAO NADZORNIH ORGANA ZA POJEDINAČNI SEGMENT NADZORA

Predlog za uključivanje dodatnih inspekcijskih organa kao nadzornih organa za pojedine segmente nadzora zasniva se na posebnoj zakonskoj regulativi (zdravstvo, poljoprivreda i dr.) i u različitim dostupnim izveštajima i iskustvima zemalja u okruženju.

Geografske oznake i oznake porekla su jedan od zakona gde je potrebno uključujući inspekciju nadležnu za poljoprivredu i hranu.

Ista situacija je i u farmaceutskoj oblasti. Opšte je poznato da je on-lajn prodaja u porastu, uključujući razne dijetetske suplemente kao i lekove. Takvi proizvodi često ne sadrže aktivne sastojke navedene na proizvodu, čak mogu biti opasni po život. Zbog toga je potrebno mnogo pažnje posvetiti falsifikovanju u oblasti zdravstva i medicine. To, naravno, podrazumeva odgovarajuće znanje svih nadzornih organa. Ovakvu vrstu znanja tržišni inspektori sigurno nemaju.

8.3. DEFINISATI I USTANOVITI PROCEDURE INSPEKCIJSKIH ORGANA ZA NADZOR U OBLASTI PIS-a

Prilikom inspekcije prava intelektualne svojine, tržišni inspektori moraju da prate sledeće korake.

Kao primer:

- Da li se radi o povredi prava intelektualne svojine koja spada u delokrug povrede autorskih prava ili spada u delokrug industrijske svojine;
- Prilikom provere sadržaja pojedinačnog prava i odgovarajuće registracije, sve dileme rešava Agencija (AIP), koja obavlja poslove registracije i vodi registre ili Kancelarija za autorska i srodna prava.
- Ako se radi o industrijskoj svojini, da li je upisano konkretno pravo, da li je registracija već završena ili je još u toku, da li je registracija još uvek važeća
- Da li su u konkretnim slučajevima prodaja istog proizvoda ili sličnog proizvoda – dva različita postupka
- Odredite ko je nosilac prava
- Utvrdite da li je nosilac prava dozvolio korišćenje svog žiga, patenta, ... ili je prodao licencu

- Zahtevati informacije o tome da li je pokrenut sudski postupak
- Dobiti informacije o tome da li je policija ili tužilaštvo umešani u slučaj
- Dobiti informacije o tome da li je carina umešana u slučaj
- Zahtevati aktivno učešće podnosioca zahteva, nosioca prava i prekršioca;

8.4. POBOLJŠATI KOMUNIKACIJU I SARADNJU U OKVIRU SVIH NADZORNIH ORGANA I DRUGIH ZAINTERESOVANIH STRANA

Prema zakonskim propisima, ključne institucije sa nadležnostima i odgovornostima za sprovođenje zakona o intelektualnoj svojini na Kosovu su:

- Agencija za industrijsku svojinu (AIS) kao organ u sastavu Ministarstva trgovine i industrije. Agencija je među ključnim institucijama za zaštitu industrijske svojine. Agencija je odgovorna za ispitivanje prijave, sastavljanje i vođenje registara i sastavljanje Službenih biltena sa podacima za registracione prijave u oblasti intelektualne svojine. Agencija je, štaviše, i predstavničko telo Kosova u globalnim dešavanjima u oblasti intelektualne svojine.
- Kancelarija za autorska i srodna prava – kao organ uprave u sastavu Ministarstva kulture, omladine i sporta. Kancelarija je glavna institucija u oblasti autorskih i srodnih prava. Uloge ove kancelarije uključuju izdavanje licenci sindikatima za kolektivnu zaštitu autorskih prava, dobijanje dozvole za podatke u slučaju da sindikati ne ispunjavaju svoje zakonske kriterijume, nadzor nad aktivnostima na administraciji prava, promociju aktivnosti koje se odnose na ovu oblast itd.
- Carinska uprava Kosova – ima fundamentalnu ulogu u pogledu zaštite društva i ekonomije od nelegalnih aktivnosti. U kontekstu intelektualne svojine, Carinska uprava doprinosi inspekcijama uvoza i izvoza u cilju zaštite žiga i zaštite od falsifikovane robe.

U godišnjem izveštaju za 2019, Carina Kosova pominje i rad u oblasti intelektualne svojine:

„Pravo intelektualne svojine – Preduzimanje carinskih mera u borbi protiv falsifikovanja i piraterije su među prioritetima Carine Kosova. Iz godine u godinu raste broj zahteva za primenu carinske mere, gde sada carina broji 126 prijava za 648 žigova i 38 autorskih prava. Otkriveno je i zaplenjeno 305 predmeta sa falsifikovanom robom u vrednosti od 1,94 miliona evra. Takođe, menadžment rizika je imao ključnu ulogu u ostvarivanju misije CUK-a i strateških ciljeva u prikupljanju prihoda, sprečavanju i borbi protiv neformalnosti usmeravanjem kapaciteta i kontrola u domene visokog rizika.

U pogledu prava intelektualne svojine, Carinska uprava Kosova je preduzela mere za podizanje svesti i kapaciteta. Sa tim u vezi, održavaju se brojne aktivnosti i organizacije sa privrednicima i građanima, gde su oni pobliže informisani o značaju zaštite prava intelektualne svojine i riziku koji ovi falsifikovani proizvodi mogu prouzrokovati izlaganjem uzoraka zaplenjenih proizvoda, proizvoda koji krše prava intelektualne svojine. Takođe, organizovana je obuka za poslovnu zajednicu na temu: „Sprovođenje novog zakona o carinskim merama za zaštitu prava intelektualne svojine“.

Rad Carinske uprave u oblasti intelektualne svojine, kako je navedeno u izveštaju o radu za 2019. godinu, za svaku je pohvalu. Sa tim u vidu, nedostaje mi još aktivnosti na zajedničkom delovanju i saradnji svih aktera u oblasti intelektualne svojine.

- Tržišna inspekcija – kao organ u okviru Ministarstva trgovine i industrije sa delokrugom koji obuhvata nadzor nad sprovođenjem zakona u cilju zaštite potrošača i bezbednosti i kvaliteta proizvoda.
- Kosovska policija – kao telo koje štiti prava intelektualne svojine kroz sektore kao što su Sektor za istrage i privredni kriminal i Sektor za sajber kriminal.
- Sud.

U nastavku rada neophodno je utvrditi komunikaciju i saradnju između svih nadležnih organa, kao i organa i nosilaca prava. Ako nema saradnje ili je nedovoljna, to je neprihvatljivo za odgovarajuću kontrolu prava intelektualne svojine.

AIS & Kancelarija za autorska prava i carinu i tržišnu inspekciju i policiju i sud pravde i nosioce prava! Partnerstvo je neophodno!!

8.5 OBEZBEDITI OBUKU ZA INSPEKTORE I DRUGE ORGANE UKLJUČENE U PROCES ZAŠTITE PIS-a

Inspektori nemaju dovoljno znanja o intelektualnoj svojini, pa je neophodno organizovati seminare na kojima bi im bili predstavljeni primeri iz prakse. Postojanje Smernica nije dovoljno.

Inspektori se moraju odmah uključiti u sve oblike obuke organizovane za ostale učesnike (službenike AIS-a, carinike, sudije, itd.)

8.6 IZMENA ILI DOPUNA POSTOJEĆEG ZAKONODAVSTVA

Izmeniti ili dopuniti postojeću zakonsku regulativu koja bi omogućila sprovođenje svih poslova koji se očekuju od tržišnih inspektora. Obavezno je uključiti inspekciju prilikom izrade ovih propisa.

8.7 SVEST JAVNOSTI O ZNAČAJU PIS-a, UKLJUČIVANJE U ŠKOLSKI PROGRAM, TV EMISIJE, POKUŠATI DA SE PROMENI MENTALITET JAVNOSTI

U Zakonu o zaštiti potrošača navodi se da Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije mora da uključi edukaciju potrošača u nastavne planove i programe za osnovno, srednje i visoko obrazovanje, uključujući osnovna znanja iz oblasti zaštite potrošača.

Predstavite javnosti šta znači PIS ali koristeći i konkretne slučajeve.

Kroz javne kampanje (brošure, poster...), izložbe, informisanje potrošača, objavljivanje statistike, saopštenja za javnost, dani otvorenih vrata...)

9 REFERENCE

- Zakon 03/L-181 o tržišnoj inspekciji o inspeksijskom nadzoru
- Zakon 04/L-186 o izmenama i dopunama Zakona 03/L-181 o tržišnoj inspekciji i inspeksijskom nadzoru
- Uredba br.10/2013 o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mesta u Tržišnoj inspekciji
- Godišnji izveštaj -2018
- Zakon o inspekciji - nacrt 2020
- Direktiva 2004/48/EC Evropskog parlamenta
- Zakon br. 04/L-065 o autorskim i srodnim pravima, Službeni glasnik Kosovo br. 27/2011.
- Zakon br. 05/L-047 Službeni glasnik Kosovo br. 37/2016 i izmene i dopune Zakona br. 06/L-120 Službeni glasnik Republike Kosova br. 13/2019.
- Uredba (VRK) - br. 20/2018 o pravu na posebnu i reproduktivnu naknadu
- Zakon br. 04/L-029 o patentima (Službeni glasnik Republike Kosova, br. 12/2011)
- Zakon br. 05/L-039 o patentima (Službeni glasnik Republike Kosova, br. 26/2015)
- Administrativno uputstvo (MTI) br. 13/2016 o postupku registracije patenata.
- Zakon br. 05/L-058 o industrijskom dizajnu (Službeni glasnik Republike Kosova, br. 40/2015).
- Administrativno uputstvo MTI, br. 12/2016 o registraciji industrijskog dizajna
- Administrativno uputstvo MTI, br. 10/2020 o ovlašćenim predstavnicima u oblasti industrijske svojine
- Zakon br. 03/L-165 o utvrđivanju prava i zaštite topografija integrisanih kola (Službeni glasnik Kosovo, br. 74/2010)
- Zakon br. 04/L-026 o trgovačkim markama (Službeni glasnik Kosovo, br. 10/2011)
- Zakon br. 05/L-40 o trgovačkim markama (Službeni glasnik Kosovo, br. 26/2015)

- Zakon br. 05/L-051 o geografskoj oznaci i oznakama porekla (Službeni glasnik Kosovo, br. 3/2016)
- Administrativno uputstvo (MTI) br. 11/2016 o postupku registracije geografskih indikatora i oznaka porekla
- Administrativno uputstvo (MTI) br. 9/2018 o postupku registracije geografskih indikatora, oznaka porekla i garantovanih tradicionalnih specijaliteta
- Zakon br. 06/L-015 o carinskim merama za zaštitu prava intelektualne svojine (Službeni glasnik Kosovo, br. 7/2018)
- Priručnik o intelektualnoj svojini za carinu okt. 2020 pdf
- Godišnji izveštaj-2019-Kosovo – Carinska uprava pdf
- Zakonik br. 06/L-074 Krivični zakon Kosovo (Službeni glasnik Kosovo br. 2/2019)
- Direktiva 2005/29/EC Evropskog parlamenta i Saveta od 11. maja 2005. o nepoštenoj poslovnoj praksi od strane potrošača na unutrašnjem tržištu i o izmenama i dopunama Direktive Saveta 84/450/EEC, Direktiva 97/7/EC, 98/27 /EC i 2002/65/EC Evropskog parlamenta i Saveta i Uredba (EZ) br. 2006/2004 Evropskog parlamenta i Saveta („Direktiva o nepoštenoj poslovnoj praksi“)
- Uredba (EU) br. 608/2013 Parlamenta i Saveta EU od 12. juna 2013. o carinskom sprovođenju prava intelektualne svojine i stavljanju van snage Uredbe Saveta (EZ) br. 1383/2003
- Zakon o industrijski lastnini (Uradni list Republike Slovenije No. 51/06 – uradno prečišćeno besedilo, 100/13 in 23/20) – Zakon o industrijskoj svojini
- Zakon o varstvu potrošnikov pred nepoštenimi poslovnimi praksami (Uradni list RS, st. 53/07,) - Zakon o zaštiti potrošača od nepoštenih komercijalnih praksi
- Zakon o varstvu potrošnikov (Uradni list Republike Slovenije, No št. 98/04 – uradno prečišćeno besedilo, 114/06 – ZUE, 126/07, 86/09, 78/11, 38/14, 19/15, 55/17 – ZKolT in 31/18) - Zakon o zaštiti potrošača
- Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (Uradni list Republike Slovenije, No. 16/07 – uradno prečišćeno besedilo, 68/08, 110/13, 56/15, 63/16 – ZKUASP in 59/19)
- Zakon o sprečavanju ograničenja konkurencije (Službeni glasnik RS, br. 64/07 – službeni prečišćeni tekst i 36/08 - ZPOMK -1

- Kazenski zakonik (Uradni list RS, št. 50/12 – uradno prečiščeno besedilo, 6/16 – st. 54/15, 38/16, 27/17, 23/20 in 91/20)
- Zakon o avtorskom i srodnim pravima (Službeni list Crne Gore, br. 037/11)
- Zakon o primjeni propisa kojima se uređuje zaštita prava intelektualne svojine (Službeni list Republike Crne Gore, br. 045/05)
- Zakon o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne svojine („Službeni glasnik R Srbije“, br. 46/2006 i 104/2009 - dr. zakoni)
- Letna poročila Tržni inšpektorat Republike Slovenije 2019 (pdf, 2,1 MB)
- Letno poročilo 2019 (pdf, 2,1 MB)
- Letno poročilo 2018 (pdf, 2,4 MB)
- Letno poročilo 2017 (pdf, 3,1 MB)
- Letno poročilo 2016 (pdf, 2,2 MB)
- Letno poročilo 2015 (pdf, 2,3 MB)
- Letno poročilo 2014 (pdf, 2,6 MB)
- Letno poročilo 2013 (pdf, 2 MB)
- Letno poročilo 2012 (pdf, 2,6 MB)
- Letno poročilo 2011 (pdf, 3,9 MB)
- Letno poročilo 2010 (pdf, 2,7 MB)
- Letno poročilo 2009 (pdf, 699 KB)
- Letno poročilo 2008 (pdf, 772 KB)
- Letno poročilo 2007 (pdf, 803 KB)
- Letno poročilo 2006 (pdf, 1006 KB)

IPRproject

Intellectual Property Rights Project

Rr. "Johan V. Hahn",
10000 Priština, Kosovo

Tel: 038 726 688

 IPRKosovo